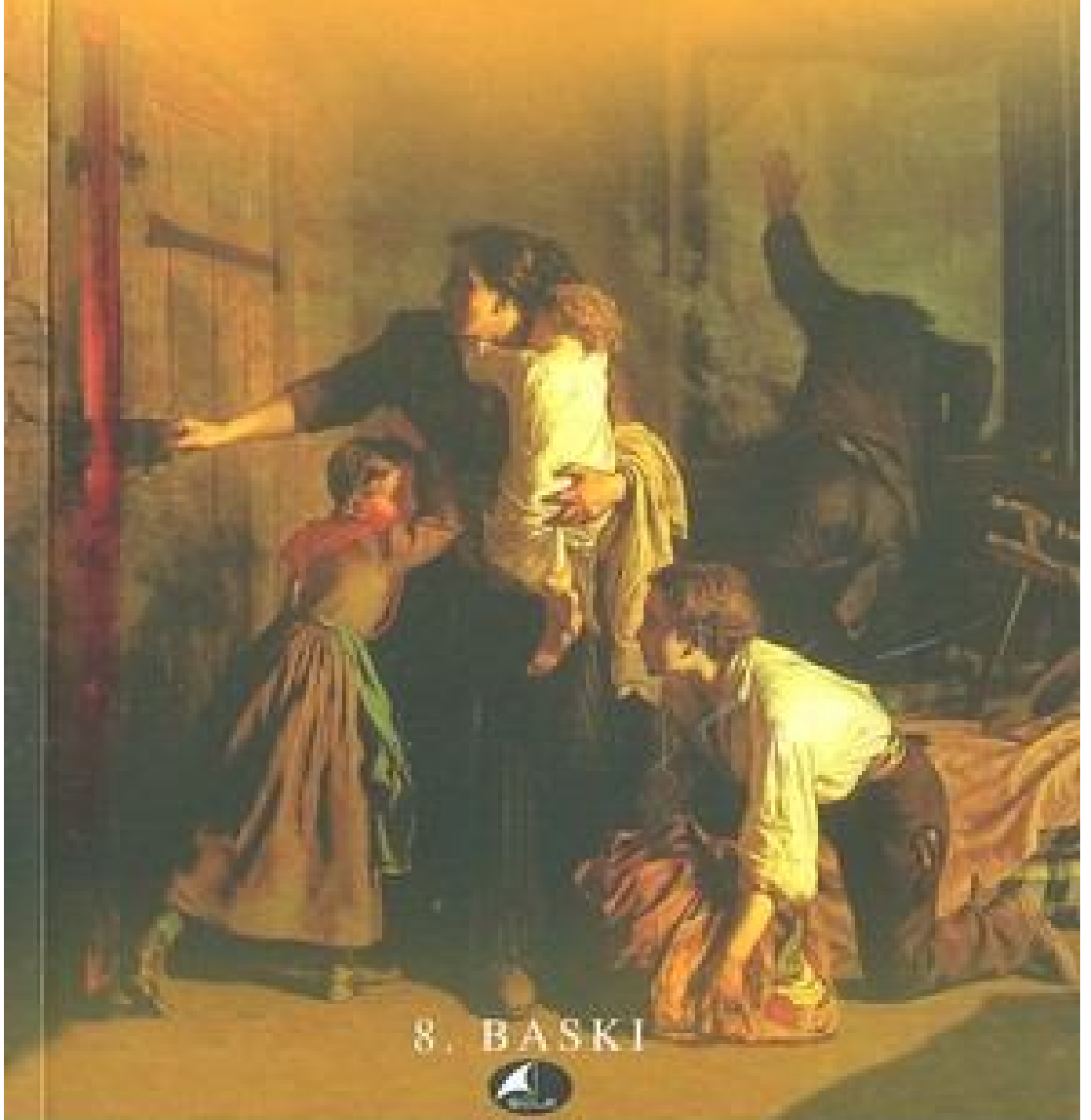

TOLSTOY

ATEŞİ KIVILCIMKEN SÖNDÜRMELİ

8. BASKI

DÜNYA KLASİKLERİ

Lev Nikolayeviç Tolstoy _ Ateşi Kıvılcımken Söndürmeli (The Short Stories)

LEV NIKOLAYEVIÇ TOLSTOY

28 Ağustos 1828 tarihinde, Moskova'nın güneyinde, asil bir ailenin çocuğu olarak doğdu. Babası Kont Nikolay İlyiç Tolstoy, 1812 yılı Napolyon savaşlarına katılmış emekli bir yarbaydı.

Tolstoy çocukluğunda, ağabeyi Nikolay'dan çok etkilenmiş, ergenliğinde Rousseau okumuş, gençliğinde önce Doğu dilleriyle ilgilenmiş, daha sonra hukuku tercih etmiştir. Ancak yalın ve parlak dehası onu özgür olmaya itince, hukuk fakültesini de ter-ketmiştir. Tolstoy uzun bir süre seyahat etmiş, tabiatı ve insanı incelemiştir. Batı'yı ve kendi ülkesini, insanlarını tanımış, yeni bir pedagoji sistemi geliştirmiştir.

Tolstoy çağını çok iyi gözlemiştir. Aristokrat sınıfın amaçsız, debdebeli yaşantısına ateş püskürmüştür. Onun, 'İnancımın Niteliği', 'Dogmatik Din Biliminin Eleştirisi' ve 'Sanat Nedir' adlı eserleri Tolstoyizm'in tefsirleri niteliğindedir.

Tolstoy romanlarında, insanoğlunun ne kadar değişik karakterli olduğunu vurgular. "Savaş ve Barış" ve "Anna Karenina" insan tahlilleri ve canlı tasvirler bakımından birer başeserdir.

Tolstoy, Shakespeare'den sonra dünya dillerine en çok tercümesi yapılan yazardır. Sadece 1888-1908 yılları arasında, çeşitli dünya dillerine çevrilen eserlerinin sayısı 20 milyonu bulmaktaydı.

Tolstoy'un kendini arayış serüveni ölünceye kadar sürdü. Karısı bile onu anlamadı. Tolstoy, bir çocuk gibi küstü ve kaçtı. 82 yaşındaki ihtiyar adam, karanlık ve yağışlı bir 28 Ekim gecesinde köyünden ayrıldı. Yolda hastalandı. 7 Kasım 1910'da küçük bir tren istasyonunda hayata veda etti.

Sunuş..... 7

Ateşi Kıvılcımken Söndürmeli 9

Rüyamda Neler Gördüm 30

Mum 52

Balodan Sonra 66

Çömlek Alyoşa 83

İlyas 93

Minik Afacanlar Büyüklerden Akıllı Çıktı 100

Sunuş

Tolstoy'un yaratıcıyı ararken yaşadığı süreç son derece dikkate değer. Henüz küçücük bir çocukken, saf bir imanla dua eden Tolstoy, ilk darbeyi ağabeyinden alacaktır. Ağabeyinin etkisiyle düştüğü materyalizm batağından büyük ıstırapların sonunda kendini kurtaran Tolstoy, Tanrı'yı bulur. Fakat bulduğu Tanrı, hristiyanlığın Tanrısı'ndan çok daha farklıdır. Bu yüzden, tahrif edilmiş bu dine getirdiği haklı eleştiriler, o yıllarda büyük gürültüler koparmıştır. Tolstoy'daki arayış hayatının sonuna kadar sürmüştür. Geldiği noktanın ise, varış noktası olarak kabul edilemese bile hristiyanlığın bulunduğu noktadan çok daha ileride olduğu apaçık ortadadır.

7

Büyük romancı Tolstoy, Savaş ve Barış, Anna Karenina gibi şaheserleri

verdikten sonra, yazarlığının en olgun döneminde hikâye yazmaya başlamıştır. Tolstoy, din ve ahlâk felsefesini, özellikle bu hikâyelerinde net bir şekilde ortaya koymuştur. İnsan Ne İle Yaşar adlı kitabımızda dört hikâyesini sunduğumuz Tolstoy'un, bu kitabında da yine sizi etkileyeceğine inandığımız yedi hikâyesine yer veriyoruz. Şule Yayınlan, sizleri Tolstoy'u daha yakından tanımaya davet ediyor.

Şule

8

ATEŞİ KIVILCIMKEN SÖNDÜRME Lİ

Köyün birinde, İvan Şerbakov adlı bir köylü yaşıyordu. Hali vakti yerinde, güçlü, kuvvetli ve köyün en çalışkan adamıydı. Üç oğlu vardı. Bunlardan biri evli, diğeriye nişanlıydı. Yeni yeni yetişmekte olan üçüncü oğluya, tarlada atların peşinde çift sürmeye başlamıştı. İvan'ın karısı, ev işlerini adamakıllı yürüten becerikli bir kadındı. Büyük gelini de yine aynı şekilde akıllı ve çalışkandı. Aile düzenleri gayet iyi, işleriye yolundaydı. Ev halkından sadece, İvan'ın ihtiyar babası çalışmıyordu. Çünkü bu adamcağz yedi yıldır nefes darlığı yüzünden yatağa mahkum bir şekilde yaşıyordu. İvan'ın hayvanları kendilerine yetecek kadar fazlaydı: Üç at, bir tay, bir danalı inek ve onbeş tane de koyun. Kadınlar, ev halkının elbiselerini dikip tarlada çahşıyor-

9

lardı. Erkeklerse kendi işleriyle meşguldüler. Ekmeklik buğdayları yetiyor da artıyordu bile. Yetiştirdikleri yulafı satıp, hem vergilerini ödüyorlar hem de masrafları karşılıyorlardı. Sözü kısası, bu halleriyle rahat bir hayat sürebilirlerdi. Fakat yan komşuları Gordey İvanov'un oğlu Topal Gavriilo ile aralarında bir hırgür ve düşmanlık çıkmıştı.

İhtiyar Gordey hayattayken ve İvan'm babası da işlerinin başındayken bu iki komşu gayet iyi geçinirlerdi. Kadınlar elek ya da kova; erkekler de çuval ya da acil değiştirilmesi gereken bir araba tekerleği lazım olduğu zaman iki taraf da birbiri için elinden gelen her şeyi yapardı. Diyelim ki birisinin danası diğeriye harman yerine girdi; beriki dana sahibine sadece: "Harmanı henüz kaldırmadık, şu danayı ç1-kartıver" derdi. Hayvanı alıkoymak yahut da birbiriyle kavga etmek akıllarının ucundan bile geçmezdi.

İhtiyarlar ömürlerini işte böyle geçirmişlerdi. Fakat evlerin idaresi oğullara geçince işin rengi değişivermişti.

İncir çekirdeğini doldurmayan şeylerden kendilerine sorun çıkardılar. İvan'm gelininin tavuğu erken yumurtlamaya başlamıştı. Gelin de, Paskalya bayramı için yumurta biriktirmeye karar verdi. Her gün gidiyor, sandıktan yumurtayı alıp biriktiriyordu. Bir gün çocuklar tavuğu ürküttüler, tavuk da çitin üzerinden atlayıp komşunun avlusuna kaçtı. Orada yumurtladı. O esnada kulübede bayram te-mizliğiyle uğraşan genç kadın, tavuğun gıdakladığı-nı duydu fakat "sonra alırım" diyerek ilgilenmedi.

10

Akşam ambara uğradığında sandıkta yumurta olmadığını gördü.

Kaynanasına, kaynına sordu, onlar almamıştı. Küçük kaynı Taraska ona dedi ki: "Senin tavuğun komşunun avlusuna yumurtladı; orada gıdaklayıp sonra da dönüp buraya geldiğini gördüm." Genç kadın, gözlerini yumdu ve horozun yanma çökmüş olan tavuğa baktı. Adeta ona, nerede yumurtladığını sormak istiyordu. Fakat hayvan pek cevap verecek gibi görünmüyordu! Bunun üzerine, o da komşusunun evine gitti. Onu ihtiyar kadın karşıladı:

- Buyur kızım, ne istiyorsun?

- Benim tavuk sizin avluya girmiş, buraya mı yumurtladı acaba nine?

- Tavuğunun yüzünü bile görmedik kızım. Bizim tavuklar da uzun zamandır yumurtluyorlar. Biz kendi yumurtalarımızı biriktiriyoruz, başkasının yumurtasına ihtiyacımız yok. Kızım biz başkasının avlusundan yumurta toplamaya çıkmıyoruz.

Genç kadın çok sinirlendi ve ağır konuştu. Komşu kadın da ona ağır ağır cevaplar verdi. Derken kavgaya başladılar. O sırada sudan

dönmekte olan İvan'ın karısı da karıştı kavgaya. Dışarıya fırlayan Gavriilo'nun karısı, doğru yanlış bir sürü olay sayarak komşularına söylemedik laf bırakmadı. Ortalık bir anda curcunaya dönmüştü. Herkes birbirine bağıırıyor; kim, kime, ne diyor belli olmuyordu. Yok sen söylesin, yok sen böylesin, sen hırsızısın, sen pissin, ihtiyar kaynatanı açlıktan öldürüyorsun, dinsizsin diyerek birbirlerine söylemediklerini bırakma-

lı

dılar.

- Ya sen, sen de dilencinin tekisin, eleğimi çalıp parçalamadın mı! Bizim sırığımızı da çaldın, geri versene!

Sırığı kapayım derken suyu döktüler, başörtülerini yırttılar, saç saça baş başa kavgaya giriştiler. Bu arada tarladan dönen Gavriilo da karısından yana çıkarak kavgaya karıştı. İvan ve oğlu da evden koşa koşa gelip kavgaya girdiler. İvan güçlü kuvvetli birisiydi. Herkesi sağa sola savurup Gavriilo'nun sakalından yakaladı ve bir avuç kıl kopardı. Allah'tan halk hemen yetişti de daha büyük bir kavga önlenmiş oldu.

İşte aralarındaki düşmanlık böyle başladı.

Gavriilo, koparılmış sakallarını bir kağıda sarıp:

- Ben bu sakalı, şu çil suratlı Vanka yolsun diye uzatmadım ya, diyerek bucak mahkemesine başvurdu.

Karısı da herkesin yanında övünüyor, İvan'ı mahkeme edip Sibirya'ya sürdüreceklerini anlatıyordu büyük bir zevkle. Aradaki düşmanlık böylelikle günden güne artıyordu.

Yataktaki hasta ihtiyar, baştan beri onların barışmalarını söylüyor: "Boş yere kavga çıkardınız. Düşünsenize, bir yumurta yüzünden birbirinize düştünüz. Alt tarafı yumurta bu, belki de çocuklar almıştır, ne çıkar bundan canım? Herkesin rızkını Allah verir. Biri size kötü konuştuysa, ona kızmayın,

12

iyi konuşmasını öğretin. Kavga ettiniz de ne oldu sanki? İlk defa mı oluyor böyle bir şey? Hadi canım barışın artık. Dargınlığı uzatmak iyi değildir." diyerek sürekli aralarını bulmaya çalışıyordu. Gençler ihtiyarın saçmaladığım düşünerek ona hiç aldırmadılar.

İvan komşusuyla barışmaya yanaşmadı:

- Ben onun sakalını yolmadım, o kendisi bilerek yoldu. Üstelik, onun oğlu benim üstümü başımı yırttı, düğmelerimi kopardı. Bakın şu gömleğime, dedi.

İvan da mahkemeye başvurdu. Hem sulh mahkemelerinde hem de bucak mahkemelerinde davalarına bakılmaya başlandı. Aynı günlerde Gavriilo'nun arabasının, önünü arkaya bağlayan tahtası kayboldu. "Tahtayı İvan'ın oğlu çalmıştır, onu geceyarısı pencerenin önünden geçip arabanın yanına gittiğini gördük." dedi kadınlar. Başka bir akraba kadınsa, o tahtayı İvan'ın oğlunun çalıp meyhaneciye sattığını iddia etti.

Böylece onlara yine mahkeme yolu göründü. Her geçen gün evler arasında kavga gürültü daha da arttı. Çocuklar da büyüklerden öğrendikleri gibi birbirlerine küfür etmeye başladılar. Kadınlar ırmak kenarında çamaşır yıkarken sürekli ağız dalaşı yapıyorlardı. Önceleri erkekler birbirlerine iftira atıyorlardı fakat zamanla gerçekten bilerek hırsızlığa başladılar. Kadınları, çocukları da kışkırttılar. Hayat gün-

13

den güne daha da çekilmez oluyordu. Ivan Şerba-kov ve Topal Gavriilo, gerek köy heyetinde, gerek bucak ve gerekse sulh mahkemelerinde birbirlerinden davacı olarak herkesi bıktırıp usandırdılar. Her gün biri diğerini bir cezaya çarptırıyordu. Birbirlerine kötülük yaptıkça aralarındaki düşmanlık da gittikçe büyüyordu. Köpekler birbirleriyle dalaşırken, ne kadar birbirini ısırsırlarsa o kadar kızarlar. Bu arada köpeklerden birine arkadan bir sopa vursanız, öteki köpek yaptı sanarak berikinin kızgınlığı daha da artar. Bu köylüler de adeta bu iki köpek gibi olmuşlardı. Mahkemeye başvuruyorlar, biri diğerini cezaya çarptırıyor, öteki de hemen "Bak gör, ben bunun acısını senden

nasıl çıkartacağım" diyerek kinini daha da artırıyordu. Bu şekilde tam altı yıl geçti. Yataktaki ihtiyar sürekli öğütler veriyordu:
- Çocuklar, beni dinleyin. Sizler ne yaptığınızın farkında değilsiniz. Birbirinizle kavga edeceğinize, işlerinizle ilgilenseniz daha iyi olur. Bırakın artık bu eski hesapları. Sonunda yine olan her ikinize olacak.

Fakat yine ihtiyarı kimse dinlemedi.

Kavganın yedinci yılıydı. Bir düşünce, İvan'ın gelini, Gavriilo'ya herkesin önünde alenen hakaret etti. Onun, atları çalarken nasıl yakalandığını anlattı. Zaten iyice sarhoş olan Gavriilo, kadına öyle bir yumruk salladı ki kadın bir hafta yerinden kımıl-da-yamadı. Üstelik bir de hamileydi. Bu durum İvan için bulunmaz fırsattı, hemen soluğu sorgu yargıcının yanında aldı. Onu şikayet edecek ve ondan kurtulacaktı. Ya hapse atarlar ya da Sibiry'a sürerler diye düşünüyordu. Fakat hevesi kursağında kaldı,

14

bundan bir sonuç alamadı. Çünkü muayene ettiklerinde kadın iyileşmişti. Ortada mahkeme için bir delil kalmadığından sorgu yargıcı davayı geri çevirdi. İvan buradan fayda olmadığını anlayınca sulh mahkemesine başvurdu. Orası da davayı bucak mahkemesine havale etti. İvan, bucakla uğraştı, didindi; başkana, kâtibe şarap içirdi ve nihayetinde Gavriilo'ya meydan dayağı cezası verdirebildi.

Mahkeme kâtibi kararı şöyle okudu: Gereği düşünöldü: "Köylü Gavriilo Gordeyev, bucak idaresinin huzurunda, sırtına yirmi değnek vurularak cezalandırılacaktır." İvan, karar okunurken Gavriilo'nun halini görmek için ona baktı. Karan dinledikten sonra, Gavriilo'nun yüzü bembeyaz olmuştu. Kendini koridora güçlölkle attı. İvan da hemen arkasından çıktı. Atlarını almaya gidiyordu.

İvan yolda giderken, Gavriilo'nun:

- O bana yirmi değnek vurduracakmış. Varsın vurdursun. Sırtımı yaktıracakmış, yaktırsın. Göreceğiz bakalım, onun neresi yanacak, diye konuştuğunu duydu.

İvan bu sözleri duyar duymaz hemen mahkeme salonuna dönüp:

- Sayın yargıçlar, evini yakacağım diye beni korkutmaya çalışıyor, şahitlerim de var.

Gavriilo'yu tekrar çağırıp:

- Söyle bakalım, böyle bir şey söyledin mi? diye sorguya çektiler.

15

Gavriilo:

- Hayır, dedi ben hiçbir şey demedim. Beni istediğiniz kadar dövebilirsiniz çünkü yetkiniz var. Görünen o ki sadece ben haksızlığa uğrayıp eziyet çekeceğim, o istediği gibi konuşup hareket edebilecek. Gavriilo bazı şeyler daha söyleyecekti fakat söyleyemedi, yüzü titremeye başladı. Yüzünü duvara döndü. Yargıçlar onun bu halini görünce şaşırıldılar. Gerçekten de kötü bir şey yapmasından korktular. İhtiyar yargıç:

- Beni dinleyin kardeşler. Sizin için en hayırlısı barışmaktır. Gavriilo söyle, sen bir kadını dövmekle iyi mi ettin? Allah'tan kadıncağıza bir şey olmadı, yoksa katil olmuşsun. Doğru mu şimdi bu? Gel suçlu olduğunu kabul et, önünde eğilerek selamla onu. O seni affeder, biz de kararımızı değiştiririz.

Mahkeme kâtibi hemen itiraz etti:

- Bu iş kanunlara uygun değil. 117. maddeye göre iki taraf da anlaşmayı reddetmişti. Karar verilmiştir, tasdik etmemiz gerekir.

Yargıç kâtibe aldırmadı:

- Kes sesini, dedi, itiraz istemem. Birinci madde: Allah'ı unutmamalıyız, O barışı emrediyor.

Yargıç boşuna uğraşıyordu. Köylülerin barışmaya niyeti yoktu.

Gavriilo:

- Ben kırk dokuz yaşıma geldim, evli barklı çocuğum var, ömrümde dayak nedir bilmem. Şimdiyse

16

çilli Vanka bana meydan dayağı attırmak istiyor. Varsın attırsın. Ben ondan özür mözür dilemem. Fakat bunun acısını ondan çıkarmazsam bana

da Gavriilo demesinler, diye kestirip attı.

Gavriilo'nun sesi yine titreyip kısıldı. Arkasını dönüp çıktı salondan.

Bucaktan evine kadar on verstlik bir mesafe vardı. İvan eve geç kaldı. Atı arabadan çözüp yerine bağladı. Evde kimse yoktu. Çocuklar tarlada, kadınlar hayvanların yanındaydı, onları toplayıp getirmeye gitmişlerdi. İvan tahta sedire çöküp düşünceye daldı. Mahkeme kararı okunurken Gavriilo'nun yüzünün aldığı şekli gözünün önüne getirdi. Canı sıkıldı. Eğer kendisine bir ceza verirlerse ne kadar kızacağını düşündü. Gavriilo'ya acıdı. Tam bu esnada ihtiyar ve hasta babasının öksürük sesi duyuldu. İhtiyar bin bir güçlkle yatağından doğrulup sürüne sürüne tahta sedire kadar gelip çöktü. Bu kadarcık bir hareket bile onu halsiz bırakmıştı. Öksürdü ve zorlukla masaya dayanarak:

- Ne oldu oğul, mahkûm etiler mi? diye sordu. İvan:

- Evet, dedi, yirmi değneğe. İhtiyar başını salladı:

- İvan kötü yapıyorsun, çok kötü! Ona değil asıl kendine kötülük ediyorsun. Ne geçecek eline sanki ona meydan dayağı attırınca?

- İyi bir ders olur bu ona, bir daha da böyle şey-

17

ler yapmaz.

- Bir daha yapmayacakmış! Onun yaptıkları senin yaptıklarından daha mı kötü?

- Daha mı kötü de ne demek! Az daha kadını öldürüyordu. Şimdi de evini yakacağım diye tehdit ediyor. O bunları yapsın, ben de gidip onun önünde eğileyim öyle mi? Yok öyle yağma!

İhtiyar şöyle bir iç çekti ve:

- İvan, dedi. Sen sürekli gezip dolaşıyorsun fakat ben yıllardır şu yatakta yatıyorum. Her şeyi gördüğünü ve benim bir şeyden haberim olmadığını sanıyorsun. Hayır oğlum, hayır. Asıl sen hiçbir şeyi görmüyorsun, gözlerini kin bürümüş. Başkalarının en küçük bir hatası bile gözüne geliyor fakat kendi büyük hatalarını göremeyecek kadar da körsün. O kötü bir şey mi yapıyor? Eğer kötülüğü yapan yalnız o olsaydı, ortada kötülük falan kalmazdı. İnsanlar arasında kötülük bir kişinin başının altından mı çıkar? En az öldüren kadar ölen de suçludur derler, doğru. Her ikiniz de suçlusunuz. Sadece o kötü olsaydı bütün bunlar başımıza gelmezdi. Onun sakalını yolan kim peki? Ot yığınının çalan, onu mahkemelerde süründüren kim? Sen sanıyorsun ki sadece o suçlu. Asıl suçlu sensin, işte felaketin kaynağı burada. Bak oğlum, ben böyle değildim, sana da böyle öğretmedim. Biz onun babasıyla iki kardeş gibiydik, yıllarca birbirimize tek kelime kötü laf etmeden komşuluk ettik. Onların unları bitse, karısı gelir: "Biraz un verebilir misiniz?" derdi. Ben de: "Git ambara, istediğin kadar alabilirsin" diye cevap ve-

18

riydim. Atlarım getirecek kimseleri yoktu, ben sana: "Haydi Vanka, komşumuzun atlarını getiriver" derdim. Bizde bir şey eksik olunca da gidip onlardan ister: "Gordey amca, sizde şu var mı, bu var mı?" derdin. O da: "Elbette, ne önemi var?" diye getirip verirdi. İşte biz böyle yaşamıştık. O zamanlar sizin de rahatınız yerindeydi. Peki ya şimdi? Az önce bir asker Plevne Savaşı'ndan bahsediyordu. Sanki sizin kavganız bu savaştan daha mı çetin? Sizinkisi de hayat mı? Üstüne üstlük bir de günaha giriyorsunuz. Sen ailenin reisisin, her şeyden sorumlusun. Kadınlara yahut çocuklara kavgadan, küfürden başka ne öğrettin. Az önce küçük Taraska, Arina teyzeye nasıl da küfrediyordu. Annesi de sadece dinleyip, gevrek gevrek güldü. Bu güzel bir şey mi yani? Bunun sorumluluğu sana ait, bilesin. Elini vicdanına koy Allah aşkına, böyle yaşanır mı hiç? Sen ona bir küfret o sana iki, o sana bir yumruk atsın sen ona iki yumruk... olmaz böyle şey! İsa bize böyle mi yol göstermişti! Sana birisi küfrederse sen karşılık vermeyeceksin, elbette bir gün o adamın da vicdanı sızlar ve pişman olur. İsa bize böyle öğretti. Anlıyor musun oğul, sana birisi tokat atarsa öteki yanağını çevireceksin, isterse bir daha vursun. Onun da vicdanı vardır, vicdan azabını bilir. İsa işte bize bu yolu öğretti, gururlanmayı değil. Niye susuyorsun, haksız mıyım?

İvan susuyor, sadece dinliyordu.

İhtiyar, şiddetli bir öksürükten sonra zorlukla kendine gelerek devam etti:

- İsa'nın bize kötü şeyler mi öğrettiğini sanı-

19

yorsun. O daima bizim için, iyiliğimiz için uğraştı. Sen, önce kendi hayatına bir bak, aranızdaki bu kavgadan önce mi daha rahat yaşıyordun yoksa şimdi mi? Mahkemeye git, bucağa git, ıvıra harca, zıvıra harca, bir hesapla bakalım. Oğulların büyüdüler, şimdiye kadar çoktan işlerini büyütüştün, fakat elinde para bırakmıyorsun ki. Peki niye böyle? Hep aynı sebepten elbette, senin gururun yüzünden. Çoluk çocuğunla tarlaya gidip çalışacağına mahkemelerde, surda burda oyalanıyorsun. Zamanında sürüp ekmezsen sonra ne biçeceksin bu tarladan. Bu yıl yulaf yok. Niye? Ekmek için vakit bulamadın ki. Şehre gidip gelmekten işine mi bakabildin? Peki mahkemede ne elde ettin? Düşmanlıktan başka ne kazandın? Yok oğlum, bu işlerin sonu yok, sen kendi işine bak. Tarlanda ailenle çalış, birisi senin kalbini kırarsa başısla, büyüklük sende kalsın. Böylelikle hem Allah'ın emrine uymuş hem de işlerini zarara uğratmamış olursun. Şu dünyada ağız tadıyla hayırlı bir ömür sürersin. İvan susuyordu.

- Bana bak Vanka! Şu ihtiyar babanı dinle. Hemen arabayı hazırla, gidip bütün şikâyet dilekçelerini geri al. Sabaha da doğruca Gavriilo'ya git, onunla güzelce barış, evimize davet et. Yarın mübarek bayram (Meryem'in doğum günüydü). Semaverin ateşini yakarsın, bir şişe de votka çıkarırsın, bütün dargınlıklarınızı unuttur gidersiniz böylece. Bu kararını karına ve çocuklarına da söyle.

İvan, derin bir iç çekti. İhtiyarın sözlerinin doğruluğunu biliyordu. Birdenbire rahatlayıp, kuş

20

gibi hafiflediğini hissetti. Ancak bu işi nasıl yapacağını, nasıl barışacağını bir türlü bilemiyordu.

İhtiyar sanki onun için okumuş gibi:

- Haydi Vanka, dedi, git ve bu işi daha da uzatma. Ateşi kryjccimken söndürmeli, sonra yangının önünü alamazsın.

İhtiyar birkaç şey daha söyleyecekti fakat söyleyemedi; içeriye doluşan kadınlar zır zır konuşup gürültü çıkarmaya başlamışlardı. Onların olanlardan haberi vardı. Gavriilo'nun değnek cezası aldığını ve evlerini yakmak için tehditler savurduğunu biliyorlardı. Bütün bunlara bir de kendi marifetlerini ekleyip Gavriloların kadınlarıyla nasıl kavga ettiklerini anlatıp durdular. Anlattıklarına bakılırsa, Gavriilo'nun gelini sorgu yargıcını ileri sürerek onları korkutmak istemiş. Sorgu yargıcı Gavriilo'nin tarafını tutacakmış, işleri değiştirecekmiş. Köyün öğret-meniyse, İvan'm aleyhine Çar'a ikinci bir dilekçe daha hazırlamış. Bu dilekçedeysen arabadan çalınan tahta ile bostan meseleleri anlatılıyormuş. Bundan sonra, tarlaların yarısı Gavriilo'ya geçecekmiş. İvan, kadınların bu anlattıklarını dinleyince barışmaktan vazgeçti.

Ev reisinin işleri biter mi hiç? İvan, kadınlarla konuşmayı bırakıp dışarı çıktı, önce harman yerine ardından da ambara uğradı. İşlerini bitirip dönmeye hazırlandığında güneş batıyor, oğulları da tarladan dönüyorlardı. İvan onları karşılayıp işlerin nasıl gittiğini sordu, takımları yerleştirmelerine yardım etti. Hamutu tamir etmek üzere bir kenara bıraktı, sırık-

21

lan ambara götürmeyi düşündü fakat hava karardığından ertesi güne bıraktı. Hayvanları yemledi. Gece otlatmak için, Taraska atları dışarı çıkaracaktı, onun için büyük kapıyı açık bıraktı. Sonra da kapıyı kilitleti. "Artık yemeği yiyip yatmalı" dedi kendi kendine. Tamir edilecek hamudu alıp içeri girdi. Gavriilo'yu da babasının dediklerini de unutmamıştı. Fakat sofraya oturur oturmaz, çitin arkasından komşusunun sesi geldi. Gavriilo kısık bir sesle birisine küfrediyor: "Cehennem dibine kadar yolu var, gebertmeli onu" diyordu. Bu sözleri duyar duymaz İvan'm yüreğine bir ateş düştü. Gavriilo'nun bütün küfürlerini dinleyip odaya girdi. Ateş yaktılar.

Gelin yün eğiriyor, karısı sofrayı kuruyor, büyük oğlu çarık dikeyor, ortancası kitap okuyor, Taraska da gece hayvan otlatacağı için hazırlığını yapıyordu.

Bu küçücük yuvanın içinde her şey iyi, güzeldi fakat bir de şu belalı, kavgacı komşuları olmasa... İvan öfkelenmişti. Kediye sedirden fırlatıp attı. Tekne yerinde değil diye kadınları azarladı. Sinirinden ne yapacağını bilemiyordu. Oturup hamudu tamir etmeye koyuldu. Fakat Gavriilo'nun mahkemedeki tehditleri ve az önce kısık sesle söylediği "gebertmeli onu" sözü hiç aklından çıkmıyordu. İhtiyar kadın Taraska'nın yemeğini hazırladı. Taraska yemeğini yedi, üstünü giydi ve ekmeğini de alarak dışarı çıktı. Dışarı s karanlıktı ve şiddetli rüzgâr vardı. İvan, oğlunun ata binmesine yardım etti, arkasında kalan diğer atlara bağırdı. Taraska'nın at üstündeki ırgalanışını ve köyün diğer çocuklarına katılışını seyretti. Kapının önünde durdu.

22

Gavriilo'nun: "Ben ona gösteririm bana değnek vurdurmayı, bakalım onun neresi yanacak!" diye homurdanması kulağında yankılanıp duruyordu. "Deli herif kendi canına da acımayacak. Ortalık kurak, üstelik rüzgâr da var. Arka taraftan gizlice yanaşıp ateşleyiverir. Sonra da kaçır. Yakacak hepimizi bu katil. Hem sonunda kendini temize de çıkarır. Bir elime geçse, derhal temizleyeceğim!" Bu fikir bir anda İvan'a çok cazip geldi. Kulübeye dönmedi, sokağa çıkıp köşeyi dö.*dü ve "Şöyle bir dolaşayım avlunun etrafında, ne var ne yok bakalım" diyerek ağır ağır yürüdü. Köşeyi döner dönmez çitin öbür tarafında bir şey görünüp kayboldu. İvan hemen dikkat kesildi. Her tarafta derin bir sessizlik vardı. Sadece rüzgâr asma yapraklarını oynatıyor, sapları hışırdatıyordu. Önce karanlıkta görmeyen gözleri, yavaş yavaş alışmıştı. Artık her yeri iyice görebiliyordu. Durup baktı. Kimsecikler yoktu.

İvan: "Galiba bana öyle göründü, fakat ben yine de çitin etrafını bir dolaşayım" dedi ve yoluna devam etti. Ambar duvarı boyunca yürüdü. Yere parmak uçlarıyla basıyordu. Köşeye vardı, öbür tarafa doğru baktı, çitin yanibaşmda bir şeyin parladığını gördü yine. Yüreği hop etti. Hemen orada durakladı. O an, aynı yerde bir şeyin daha şiddetle parladığını farkettti. Orada çömelmiş bir adam vardı. Sırtı kendinden yana dönüktü ve başında da şapkası vardı. Elindeki sap demetini tutuşturuyordu. İvan'ın kalbi güp güp atmaya başlamıştı. Alelacele yürüdü. Heyecandan kendi ayaklarını bile hissetmiyordu. "Artık elimden kurtulamaz, suçüstü yakalayacağım onu"

23

diye düşünüyordu.

İvan, daha yaklaşmamıştı ki küçük bir ateş aniden parlayıp büyüverdi. Çatının altı, ardından üst kısmı tutuşup alev aldı, Gavriilo iyice aydınlandı.

İvan, topal herifin üstüne vahşi bir hayvan gibi atıldı. "Her tarafını bağlarım, kaçamaz artık" diye düşünüyordu. Fakat onun ayak sesini duyan topal, başını çevirdi, ondan hiç beklenmeyecek bir atıklıkla çitten atlayıp tavşan gibi koşmaya başladı.

İvan da "kaçamazsın" diye bağırarak üzerine atladı.

Yakasından tutmaya çalıştı, fakat Gavriilo kurtuldu, eteğini kaptı, etek yırtıldı, İvan yere kapaklandı. Hemen ayağa kalkıp "İmdat! yakalayın şu herifi" diye bağırarak peşinden koşmaya başladı.

O daha yeni kalkmıştı ki Gavriilo kendi avlusuna yaklaştı, yine de İvan ona yetişti. Tam tutacaktı ki başına taş gibi sert bir şey indi hızla. Gavriilo, bir meşe kazığının alıp o yaklaşırken var gücüyle kafasına indirmişti.

İvan deliye döndü, gözlerinde şimşekler çakıyordu; sonra da gözleri karardı, bacaklarında derman kalmamıştı, oraya yığılıverdi. Kendine geldiğinde Gavriilo ortadan kaybolmuştu. Her yer sanki sabahmış gibi aydınlıktı. Evinin olduğu yerden malana sesini andıran bir çıtırtı, bir uğultu geliyordu. İvan başını arkaya çevirdiğinde ambarın tamamıyla yandığını, alevlerin yandaki ambara sıçradığını, rüzgârın ateş ve duman dalgalarıyla beraber sap

parçalarını kulübeye doğru savurduğunu gördü.

Ellerini kalçalarına vurarak bağırmağa başladı:

- Aman Allah'ım bu ne böyle! Eğer yanan ilk sap demetini söndürürseydim şimdi bunlaFoIma^ yacâktr~Ben mâKvoldum. Tekrar bağırmağa istediye de nefesi yetmedi, sesi çıkmaz oldu. Koşmak istedi, bacaklarında derman yoktu. Birkaç adım attı, sendeledi, yine nefesi kesildi. Durdu, biraz dinlendi, yine yürüdü. Ambarı dolanıp yangın yerine gelinceye kadar yandaki ambar da tamamen alevler içinde kaldı. Ateş kulübenin bir köşesiyle dış kapıyı da tutuşturmuştu. Kulübeden alevler fışkırıyordu adeta, avluya girecek yol yoktu. Büyük bir kalabalık toplandıysa da ellerinden gelen bir şey yoktu. Komşular, eşya ve hayvanlarını dışarıya çıkarıyorlardı. İvan'ın evinden sonra Gavriilo'nun evi de alev aldı. Rüzgâr giderek şiddetleniyordu, alev sokağın öbür yanına geçti. Sonunda aşağı yukarı köyün yarısı yanmıştı. İvan'ın ailesi sadece ihtiyar babayı ve kendi canlarını kurtarabildiler. Gece otlatılmaya götürülenler dışında bütün hayvanlar, tavuklar, eşyalar, arabalar, kara sabanlar, kadınların sandıkları, erzak, her şey yandı, kül oldu. Gavriolar da sadece hayvanlarla beraber bazı eşyalarını kurtarabildiler.

Yangın sabaha kadar sürdü.

İvan avlusunun karşısına geçmiş bakıyor ve

25

sadece: "Aman Allah'ım bu nasıl iş böyle? O ilk sap demetini çatıdan çıkarıp söndür şeydim!" diye söylenip duruyordu. Kulübenin tavanı da yanmaya başlayınca oraya gitti, bir kütüğü yakalayıp kendine doğru çekmek istedi. Kadınlar onu görünce bağırmağa başladılar, aldırmadı, kütüğü çatıdan çekip çıkardı. Başka bir kütüğü de yakaladı fakat dengesini kaybedip ateşin üstüne düştü. Hemen oğlu yetişip kurtardıysa da saç, sakalı, elbisesi yanmıştı. Hiçbir şey duyacak halde değildi. Halk onun için "felâket onu sersemletti" diyordu. Yangın bitmek üzereydi artık. İvan hep aynı şeyi tekrar edip duruyordu: "Aman Allah'ım, bu nasıl iş böyle? Keşke tutuşan ilk sap demetini söndür şeydim." Sabahleyin köyün muhtarı, oğlunu gönderip İvan'ı çağırtdtı.

- İvan amca, baban ölmek üzere, seninle vedalaşmak istiyor.

İvan babasını filan unutmuştu. Ne demek istediğini anlamamıştı. Gelen çocuğa sordu:

- Ne babası? Kim istiyor? Muhtarın oğlu:

- Baban seni istiyor İvan amca, vedalaşmak için seni çağırmamızı istedi, diyerek elinden çekti. İvan onunla beraber gitti. İhtiyar baba, yangından kurtarılırken üzerine ateşli bir şey düşmüş ve yanmıştı. Onu alıp köyün diğer ucundaki muhtarın evine götürmüşlerdi. Orası yangından uzaktaydı.

İvan, babasının yanma geldiğinde orada, muh-

26

tarın ihtiyar karısı ve çocukları vardı. Herkes yangın yerine gitmişti. İhtiyar adam, elinde bir mumla yatakta yatıyor, yüzünü yana çevirmiş, kapıya bakıyordu. Oğlu içeri girince kımıldar gibi oldu. İhtiyar kadın, oğlunun geldiğini söyledi. İhtiyar yaklaşmasını istedi. İvan yaklaşınca:

- Nasıl, dedi. Vanyatka ben sana dememiş miydim? Köyü ateşe veren kim?

İvan:

- O, baba, o. Her şeyi gözümle gördüm. Gözümün önünde ateşi çatıya soktu. Eğer önce onun tutuşturduğu sap demetini çıkarıp; ayaklarımın altında söndürürseydim bunların hiçbiri olmayacaktı.

- Bak İvan, ben artık ölüyorum, sen de bir gün öleceksin. Söyle, suç kimin?

İvan, babasına bakıyor ve susuyordu, tek kelime bile konuşmuyordu.

- Allah için söyle, suç kimde? Ben sana önceden dememiş miydim?

İvan ancak şimdi kendine gelebilmişti. Burnuyla hızlı hızlı nefes alarak:

- Suç bende baba, dedi. Babasının önünde diz çöküp ağlaya ağlaya:
- Affet beni baba. Hem sana hem de Allah'a karşı suçluyum, dedi.
İhtiyar, ellerini oynattı, mumu sol eline aldı ve sağ elini alnına uzattı, haç çıkarmak istedi ama ya-

27

pamadı, durdu.

- Büyüksün Allah'ım, büyüksün! diye bir dua mırıldandı. Sonra da gözlerini oğluna dikip:

- Vanka, ey Vanka!

- Evet baba, buyur!

- Ne olacak şimdi? İvan ağlıyordu:

- Bilmiyorum baba. Bundan sonra nasıl yaşayacağız bilmiyorum.

İhtiyar gözlerini yumdu, kuvvet topluyormuş gibi, diliyle dudaklarını ıslattı. Gözlerini tekrar açıp:

- Yaşarsınız oğlum, yaşarsınız, dedi ve biraz sustuktan sonra gülümseyerek:

- Bak Vanka, yangını kimin çıkardığını söylemeyeceksin. Sen başkasının bir kabahatini gizlersen Allah da senin iki günahım affeder, diye ekledi.

İhtiyar, mumu iki eliyle tutarak kalbinin altına götürdü, iç çekti ve öldü.

* * #

İvan, Gavriilo'yu ele vermedi. Böylelikle kimse de yangını kimin çıkardığını öğrenemedi.

Artık bundan sonra İvan, Gavriilo'ya kızmıyordu. Gavriilo ise, İvan'ın neden kendisini ele vermediğine şaşır kalmıştı. Önceleri ondan korkan Gavriilo, zamanla yavaş yavaş alıştı. Hem erkekler hem de kadınlar kavgadan vazgeçtiler. Köy yeni baştan ku-

28

ruldu ve iki aile aynı avlunun içine yerleşti. İvan'la Gavriilo yine birbirine komşu oldular.

Tıpkı babaları gibi iyi birer komşu olarak yaşıyorlardı. İvan Şçerbakov babasının söylediklerini ve Allah'ın öğütlerini hiçbir zaman aklından çıkarmıyordu; ateşi kıvılcımken söndürmek gerekti. Ona birisi kötülük etse, intikam almaya değil işi düzeltmeye çalışıyordu. Birisi ona küfredince küfürle karşılık vermiyor, karşısındaki adamı güzel konuşmaya teşvik ediyordu. Kadınlara ve çocuklara da aynı terbiyeyi veriyordu. İvan Şçerbakov işte bu şekilde hayatını yeni bir düzene koydu ve eskisinden daha rahat bir hayata kavuştu.

RÜYAMDA NELER GÖRDÜM

I

- Artık o, benim kızım değil, anlıyor musunuz; onu kızım saymıyorum, fakat ellere yük olarak da bırakamam. İsteddiği gibi yaşayabilmesi için elimden geleni yaparım, fakat onu tanımak bile istemem. Evet, evet! Kırk yıl düşünsem başıma böyle bir şey geleceği aklıma gelmezdi... Feci, pek feci!

Omuzlarını şöyle bir sarstı, başını sallayıp gözlerini havaya kaldırdı. Prens Mihael İvanoviç bunları, merkez illerinden birinde vali olan elli altı yaşındaki küçük kardeşi Prens Pyotr İvanoviç'e anlatıyordu.

Bu konuşma, bir yıl önce evden kaçan kızının, şimdi çocuğuyla beraber bu şehre yerleştiğini öğrenmesinden sonra, Mihael İvanoviç'in gittiği merkez il-

30

lerden birinde geçiyordu.

Prens Mihael İvanoviç yakışıklı adamdı. Yüzünde ağırbaşlı, çekici bir ifade taşıyan, ak saçlı, boylu poslu, dinç bir ihtiyardı. Ailesi; aşırı sinirli, geçimsiz, her fırsatta kavga çıkaran, aşağılık ruhlu karısı ile zevk ve eğlenceye düşkün, müflis, hayırsız fakat babasına göre "namuslu" bir oğlu ve iki kızından oluşuyordu. Kızlarından büyüğü, karşısına çıkan iyi bir kısmetle evlenip Petersburg'a yerleşmişti. Onun küçüğü olan sevgili kızı Liza ise, bir yıl önce evden kaçan, şimdi uzak şehirlerin birinde çocuğuyla beraber ortaya

çıkan kızıydı.

Prens Pyotr İvanoviç, Liza'nın niye kaçtığını ve çocuğun babasının kim olduğunu çok defa sormak istediği halde bir türlü cesaret edememişti. Daha bu sabah karısı, kayınbiraderine acıyınca, Prens Pyotr İvanoviç, kardeşinin yüzündeki ıstırabı hissetmiş ve onuruna yediremeyerek bu ıstırabı ne zorluklarla gizlediğini, lafı değiştirmek için hemen baldızına evin kirasını sormaya başladığını görmüştü. Mihael İvanoviç, sabahleyin kahvaltı masasında, bütün ailenin ve misafirlerin yanında her zamanki gibi zehir zemberek alaylı konuşuyordu. Sadece çocuklara karşı şefkatli ve saygılıydı. Çocuklardan başka herkese karşı mağrur davranırdı. Bu hal onda öylesine doğal duruyordu ki herkes onun gururlu olmayı zaten hakettiğini kabul eder gibiydi.

Akşam kardeşiyle vint(1) oynadılar. Daha sonra onun için hazırlanan odaya çekildi. Takma dişle-

(1) Bir çeşit kâğıt oyunu.

31

rini çıkardığı sırada oda kapısı iki defa hafifçe vuruldu:

- Kim o? Fransızca olarak:

- C'est moi, Michel.(1)

Prens Mihael İvanoviç, gelininin sesini tanımişti, yüzünü ekşitti. Kendi kendine homurdandı: "Ne istiyor, acaba?"

Yüksek sesle, Fransızca:

- Entrez<2), dedi.

Gelin, ufak-tefek, sakın yapılı, kocasına karşı itaatliydi. Fakat herkesin de dediği gibi biraz tuhaf bir kadındı. (Hatta ona deli diyenler bile vardı). Güzel sayılabılırdi, fakat saçları daima dağınık durur, giyimine kuşamına dikkat etmezdi. Her zaman dalgındı. Daha da tuhafı, bir asilin karısına yakışmayacak bir şekilde, abuk subuk fikirlerini ulu orta söylemesiydi. Böylelikle çoğu zaman, hem kocasını hem de bütün tanıdıklarını hayretten hayrete sürüklüyordu. Bu defa da yine o kendine has üslubuyla, mantıksızca konuşmaya başladı:

- Vous pouvez me renvoyer, mais jene m'en irai pas, je vouz le dis d'avance.13)

Kayınbirader:

(1) Benim, Mihael.

(2) Giriniz.

(3) Siz beni kovabilirsiniz ama ben gitmeyeceğim. Bunu size şimdiden söylüyorum.

32

- Diev preserve (1) diyerek her zamanki gibi aşırı saygılı bir şekilde koltuğu ona doğru çekti. Sonra sigarasını çıkarıp ekledi:

- Ça ne vous derange pas? (2)

- Bakınız, Misel, hoş gitmeyecek bir şey söylemek için gelmedim. Sadece Liza hakkında konuşmaya geldim.

Mihael İvanoviç, duyduğu ıstıraptan olsa gerek şöyle bir içini çekti. Sonra da kendini hemen toparlayıp yorgun bir tebessümle:

- Seninle zaten tek bir konuda konuşabilirim. O da senin bana söylemek istediğin bir şeydir ancak, dedi.

Bunları söylerken gelininin yüzüne bakmıyordu bile, belli ki konuşulan şeyin adını bile söylemekten çekiniyordu.

Fakat ufak-tefek şişmanca gelin hiç aldırmadan, mavi gözlerinin aynı merhametli, yalvaran bakışıyla Mihael İvanoviç'e bakmayı sürdürdü.

Aynı onun gibi, belki daha da derinden bir iç çekti:

- Michel, mon bon ami(3), dedi. Ona merhamet ediniz! -Kayınbiraderiyle konuşurken her zaman olduğu gibi ara sıra "siz" diye kaçıyordu ağzından. -Düşününüzjü o da bir insandır nihayetinde:

- Ben bundan hiç şüphe etmemiştim ki zaten.

(1) Allah korusun.

(2) Bu sizi rahatsız etmez mi?

(3) Mihael, benim sevgili dostum.

33

- O sizin kızınız...

- Önceden öyleydi. Fakat sevgili Alin, bu sözlere ne gerek var?
- Sevgili Michel, onu gidip görünüz. Yalnız size şunu söyleyeceğim ki her şeyde o adamın suçu var!..

Prens Mihael İvanoviç, kızardı bozardı, yüzü dehşetli bir hal aldı.

- Allah aşkına, artık bu konuda konuşmayalım! Ben yeterince ıstırap çektim. Artık onu, ele güne muhtaç etmeyecek bir duruma getirmekten başka hiçbir arzum yok. O benim ayağıma dolaşmamalı, kendi kendine yaşayabilmelidir. Biz de kendi ailemizle ayrı yaşarız. Bunun başka yolu yok.

- Michel, sen hep "ben" diyorsun. Onun da "ben" demeyeTiakkı yok mü? ~"

- Elbette var, sevgili Aİina. Lütfen artık bu konuyu bir kenara bırakalım. Rahatsız oluyorum.

Aleksandra Dimitriyevna başını salladı, biraz sustu, sonra:

- Maşa (Mihael İvanoviç'in karısı) da mı böyle düşünüyor? diye sordu.

- Evet, o da aynı fikirde. Aleksandra Dimitriyevna, dilini şaklattı.

Mihael İvanoviç Fransızca:

- Brisons la-dessus. Et bonne nuit(1), dedi.

(1) Sözü burada keselim, iyi geceler. 34

Fakat Aleksandra Dimitriyevna gitmiyor, susuyordu!

Petya bana, paraları evinizde yaşayan kadına bırakmak istediğınızı söyledi. Adresini biliyor musunuz?

- Evet, biliyorum.

- O halde bunu bizim elimizle yapmayınız. Onun yanına kendiniz gidiniz. Nasıl yaşadığını kendi gözlerinizle bir kere görünüz, yine de istemiyorsanız görmezsiniz. Ötekine gelince, orada değildir. Zaten hiç kimse yoktur şimdi orada.

Mihael İvanoviç, gerilmiş tir tir titriyordu.

- Ah! Niye, niye eziyet ediyorsunuz bana? Bu konukseverliğe aykırıdır.

Aleksandra Dimitriyevna ayağa kalktı, sözleri ağlamaklıydı. Kendi kendine acıyarak:

- O çok acınacak bir durumda, öyle de iyi bir kalbi var ki... dedi. Mihael İvanoviç de kalktı. Onun sözünü bitirmesini bekliyordu. Gelin, elini uzattı ona doğru.

- Michel, bu yaptığını doğru bulmuyorum, diyerek dışarı çıktı.

Aleksandra Dimitriyevna gittikten sonra, Mihael İvanoviç kendisine

yatak odası olarak hazırlanan bu odada uzun uzun gezinip durdu.

Yüzünü buruşturuyor, titriyor, arada bir "of, of diye inliyordu.

Sonra da sessizliğin içinde yükselen sesinden ürküp

35

susuyordu.

Kırılan onuru ona büyük bir ıstırap yaşatıyordu. Kendi kızı, annesinin, yani imparatoriçeleri evinde ağırlayan Avdotya Barisovna'nın evinde büyümüş bir insanın kızı, onunla ahbap olmanın büyük bir şeref sayıldığı, ömrü boyunca kahraman bir şövalye gibi yaşayan bir insanın kızı... Bir Fransız karısından doğan, yabancı bir ülkede yerleştirdiği gayrimeşru bir çocuğu olmasına rağmen onun hakkındaki yüksek kanaati sarsılmamıştı. Ve işte onun kızı! Öyle bir kızdı ki kendisine bir babanın verebileceği her şey verilmişti. İyi bir terbiye verilmiş, Rusya'nın en yüksek sosyetesinden kendisine koca seçme imkânı sağlanmıştı. Hem bütün isteklerini karşılamış hem de onu bütün kalbiyle sevmişti. Onunla gurur duymuştu. Fakat işte bu kız, onu rezil etmişti. İnsan içine çıkacak yüzü kalmamıştı, herkesten utanıyordu.

Onu sadece ailenin bir ferdi gibi değil bambaşka bir şefkatle sevdiği, ona bakarak mutlu olup övündüğü günleri hatırladı. Sekiz-dokuz yaşlarındaki hali gözünün önüne geldi. Siyah parlak gözleri, sapsarı gür saçları, çıkık kemikleri sırtına dağılmış, çok akıllı, söyleneni hemen anlayan, hareketli ve zarif bir kızdı. Üstüne sıçrayıp iki eliyle boynuna sarıldığını, gıdıklayıp kahkahalarla güldüğünü, babasının bağırmasına rağmen hiç orali olmayıp gıdıklamaya devam ettiğini, ardından da yüzünün her tarafından öptüğü günleri hatırladı. Mihael İvanoviç ne olursa olsun taşkınlığa karşıydı. Fakat

kızının bu taşkınlıkları hoşuna gidiyordu. Bazen de tamamen
ae

yenilgiyi kabulleniyor, kendini kızının eline bırakıyordu. Şimdi, onu
okşamanın ne kadar güzel bir şey olduğunu hatırlıyordu.

Bir zamanlar böylesine sevimli olan bir yaratığı, şimdilerde nefretle
titreyerek hatırlayacağı kimin aklına gelirdi!..

Onun ilk gençlik yıllarını hatırladı sonra da: Erkekler, ona bir
kadına bakar gibi baktığı zaman duyduğu korku ve hakareti düşündü.
Kızının, kendinden son derece emin bir şekilde balo kıyafetini giyip
baloya geldiğinde, insanlarda meydana gelen kıskançlık krizlerini
gözünün önüne getirdi. O, erkeklerin hiç de masum olmayan bakışlarla
kızını süzmesinden tedirgin olurken, kızı, bunları anlamıyor, hatta
hoşlanıyordu bile. "Kadının saf ve temiz olduğu asılsız bir efsane,
aksine onlar utanmayı bilmezler. Utanma duygusu yoktur onlarda" diye
düşünürdü sık sık.

Bir türlü akıl erdiremediği sebepler yüzünden çok iyi iki erkeği
reddetmesini, sosyeteye girdikten sonra her geçen gün hiç kimseye
ilgi göstermemesini ve yalnızca kendi başarısının esiri olarak nasıl
devam ettiğini hatırladı. Fakat bu uzun sürmedi. İki-üç yıl sonra
artık herkes onu görmeye alışmıştı. Güzel olmasına yine güzeldi fakat
eski körpeliği kalmamıştı. Baloların değişmez simalarından birisi
olup çıkmıştı. Mihael İvanoviç, kızının bu gidişle evde kalacağını
görerek, eskisi kadar mükemmel olmasa da ona uygun bir insanla
evlendirmek istediği günleri hatırladı. Fakat kızı aşırı kibirliydi.
Bu aklına geldikçe, kızına olan kininin daha da arttığını hissetti.

37

O kadar iyi kısmetlerini tepmişti, işte şimdi de böyle bir
rezalet!...

- Of, of! diye inledi yine. Ayakta durarak bir sigara yaktı, başka
bir şey düşünmek istiyordu. Yüzünü görmeden ona parayı nasıl
gönderebileceğini planladı. Sonra yine, kızının yirmi yaşındayken,
köydeki evlerinde misafir bulunan on dört yaşındaki bir çocukla
aralarında geçen olayları düşünmeye başladı. Delikanlıyı nasıl
çılına çevirdiğini, nasıl gözyaşı döktürdüğünü, bütün bunlara son
vermek için delikanlıyı evden uzaklaştırmca da kızının nasıl ciddi ve
hatta kabaca cevaplar verdiğini hatırladı. Bunun üzerine hem onun
kıзма olan soğukluğu artmış hem de kızı bu soğukluğu ciddi ciddi
hissetmeye başlamıştı. Sanki babasının hakaretine uğramış gibi bir
hali vardı.

- Oysa ben ne kadar haklıymışım diye düşündü. Bu kız zaten utanmaz,
ahlâksızdı.

İşte Moskova'dan gönderdiği mektuba ait son bir hatıra daha!
Mektubunda, artık eve dönmesinin mümkün olmadığını çünkü mahvolmuş
bir kadın olduğunu yazıyor, onu affetmelerini ve unutmalarını rica
ediyordu. Bunun üzerine karısıyla yaptıkları tartışma ve tahminlerin
sonucunda bu rezilliğin, onu misafir olarak gönderdikleri teyzesinin
evinde, Finlandiya'da meydana geldiğini hatırladı. Hem de bu
rezilliğe sebep olan, beş para etmez, sefil, boş kafalı bir İsveçli
talebeydi. Üstelik herif evliydi de...

Mihael İvanoviç, bütün bunları hatırlayarak odada bir o yana bir bu
yana gezinip duruyor, eski-

38

den kızına karşı duyduğu sevgi ve gururu hatırlıyor, sebebini
çözemediği bu düşüşten dehşete kapılıyor, kalbinde açtığı yaralar
yüzünden ondan nefret ediyordu. Gelininin söylediklerini hatırladı,
onu nasıl affedeceğini tasarlamaya çalıştı. Fakat "o adam" aklına
gelir gelmez kalbi müthiş kin ve nefretle doluyor, kendini hakarete
uğramış gibi hissediyordu. Tekrar "of, of diye inleyerek başka şeyler
düşünmeye çalıştı.

- Hayır! Hayır, bunu yapamam. Parayı ona vermesi için Petro'ya
veririm, Petro da her ay ona verir. Fakat benim öyle kızım yok,
yok!..

Hiç nefes alamadan tekrar kendini o bunaltıcı karışık düşüncelere

kaptırdı. Bir yandan kızına karşı eskiden duyduğu sevgi ve şefkat, bir yandan da kızının sonradan ona çektirdiği ıstıraptan doğan nefret duyguları içinde yeniden çarpışmaya başladı.

39

II

Liza'nın son on yılda çektiği acı, yirmi beş yıllık ömründe çektiği acıdan daha fazlaydı. Son bir yıl içinde, o güne kadar geçen hayatının bütün anlamsızlığı, bütün iğrençliği gözünün önüne gelivermişti. Kendi evlerinde, Petersburg'un yüksek sosyetesinde nasıl hayvani bir hayat yaşadığını, sadece üst tabaka ile ilgilendiğini, onun nimetlerinden faydalandığını, fakat asıl derinlere inemediğini gayet iyi anlamıştı.

İlk iki-üç yıl her şey çok iyiydi. Balolar, suareler, konserler, akşam yemekleri, vücudunu insanlara teşhir eden balo elbiseleri, saç tuvaletleri, etrafında hep birbirine benzeyen, tecrübeli, alaycı, her şeye haklarirelduğuna inanan genç ve yaşlı sosyete mensupları... Yazlıklarda ha3?atm yalnız eğlence kısmıyla geçen günler, eğlenceden başka bir şeyle ilgilenmeyen müzik ve kitaplar, dışarıdan çok şatafatlı

40

fakat içine girince alabildiğine monoton olan faaliyetler gün geçtikçe güzelliğini kaybediyordu. Bu böyle yedi-sekiz sene devam etti ve sonunda düştüğü ümitsizlik, bunalım onu intiharın eşiğine getirdi. Arkadaşları onu, sosyal yardımlara ve hayır işlerine teşvik etmişlerdi. Burada da toplumun gerçek yüzünü, insana tiksinti veren sefaletini görüyor ve kendi yudurma sefaletinden daha da iğreniyordu. Son model lüks araba ve pahalı elbiselerle gelen patron kadınların soğuk tavırları onun için hayatı daha da çekilmez bir hale getiriyordu. O, doğal bir hayat istiyordu. Onunla oynamak istemiyordu. Fakat hiçbir şey bulamıyordu. En güzel anısı, harp okulu öğrencisi Koko'ya aşık olduğu zamanlara ait olanıydı. İşte o, gerçek ve temiz bir sevgiydi. Artık bundan sonra böyle bir şey olamazdı. Her geçen gün biraz daha hüzünleniyordu. İşte böylesine kederli bir halde Finlandiya'ya teyzesine gitti. Yeni bir hayat, yeni bir iklim, yepyeni insanlar ona çok cazip görünüyordu.

Bunun ne zaman başladığını kendisi de tam bilmiyordu. Teyzesinin evinde İsveçli bir misafir daha vardı. Kendi işlerinden, milletinden ve yeni İsveç romanından bahseden bu gençle aralarındaki göz göze gelmenin, elektriklenmenin ne zaman başladığını bir türlü bilemiyordu. Aralarındaki bakışmaların mânâsını kelimelerle anlatmak mümkün değildi. Bu, söylenebilecek bütün sözlerden daha kuvvetli bir duyguydu. Karşılıklı bakışmalar ve gülümsemeler, onların karşılıklı hislerini anlatmaya yetiyordu. Bjuüyle bir şeydi^kiJ_sankiJıissettikleri bütün insanlığa ait öneniLL^e^hüyükJbir sırrın çözülmesi gibiydi. Söyledikleri her söz, bu gülümsemeler yüzünden fe-

41

rah, mutluluk verici bir mânâ kazanıyordu. Birlikte söyledikleri ya da dinledikleri şarkılarda da aynı mânâyı buluyorlardı. Aynı şekilde, yüksek sesle okudukları kitaplardaki sözlerin mânâları da böyleydi. Bazen farklı düşündükleri konularda tartıştıkları olurdu. Fakat bir kere göz göze geldiler mi tartışılan konu çok aşağılarda bir yerlerde kalıyor, onlar beraberce adeta gökteki yıldızları fethetmeye çıkıyorlardı.

Bu bakışmaların, gülümsemelerin ardından Liza, ikisinin de ensesinde nefesini hissettiren şeytanın nasıl ve ne zaman ortaya çıkıverdiğini anlayamamıştı. Fakat içinde şeytana karşı korku duymaya başladığı zaman, artık onları birbirine bağlayan bağlar öylesine iç içe geçmişti ki Liza, bu ağdan kendini kurtarabilecek gücü kendinde bulamıyordu. Artık bütün ümidini ona, onun onur ve merhametine bırakıyordu. Karşısındaki erkeğin hiçbir zaman kuvvetinden faydalanmayacağını düşünüyordu, fakat bir yandan da bunu pek istemiyordu.

Artık tutunacak bir dalı, bir desteği olmadığını anladıkça aczi

büsbütün artıyordu. Sosyetede yaşadığı, o içi boş hayattan bıkmıştı. Annesini sevmiyordu. Babası ise, Liza'ya kalırsa onu kendinden uzaklastırmıştı. Şimdi, havatla ovnamak değil hayatı tam mânâsıyla yaşamak istiyordu. Bü~arâdıgl Hayata "da ancak bir erkeği sevmekle ulaşabileceğini düşünüyordu. İhtiraslı ve güçlü yapısı onu oraya sürüklü-yordu. İsteddiği gibi bir hayat sevgilisinin güçlü kollarında ve o muhteşem gülümsemesinde olmalıydı. Dünyadaki bütün güzellikler sevgilisinde toplamıştı.

42

O gülümsemeler, o bakışlar, o hayaller, onu, uzun süredir korktuğu ve şursuzca beklediği sonuca sürükledi. Güzel, ilâhi, sevinçli, geleceğe dair ümit dolu şeyler birdenbire, iğrenç, hayvani, kederli ve hatta ümitsiz bir şeye dönüvermişti.

Liza, hâlâ onun gözlerine bakıyor, gülümsüyor, konuşmaya çalışıyor, adeta hiçbir şeyden korkmadığını, bütün bu olanların gayet doğal olduğunu göstermeye çalışıyordu. Fakat içi böyle söylemiyordu. Kalbinin derinliklerinde, artık her şeyin mahvoldu-ğunu, aradığı şeyin kendinde, Koko'da olan şeyin de onda olmadığını anlıyordu. Babasına mektup yazıp evlenme teklifinde bulunmasını istemiş, o da yazacağını söylemişti. Fakat ikinci buluşmalarında, şimdilik bunu yapamayacağını söylemişti. Gözlerinde korkuyla çekingenlik karışımı anlaşılmas bir ifade vardı. Liza, artık büsbütün şüphelenmeye başlamıştı. Koko ertesi gün gönderdiği mektubundaysa evli olduğunu, karısının kendisini çoktan terkettiğini, şimdi bu yüzden onun gözünde mahvolduğunu, af dilediğini yazıyordu...

Liza, onu çağırıp kendisini sevdiğini, evli olmasının bir şeyi değiştirmeyeceğini, sonsuza kadar kendini ona bağlı sayacağını ve onu bırakmayacağını söyledi.

Daha sonraki buluşmalarındaysa adam, hiçbir şeyi olmadığını, akrabaları da dahil etrafındaki herkesin fakir olduğunu ve evlenirlerse ona fakir bir hayattan başka bir şey veremeyeceğini söyledi. Liza, hiçbir şeye ihtiyacı olmadığını, onunla dünyanın her yerine gitmeye razı olduğunu söyledi.

43

O, Liza'yı sürekli caydırmak için uğraşiyor, beklemesini tavsiye ediyordu. Liza da beklemeye razı oldu. Ama herkesten kaçmalar, tesadüfi buluşmalar, gizli mektuplaşmalarla geçen bir hayat, Liza'yı çok sıkıtiğundan kaçıp gitmek için ısrara başladı.

Liza Petersburg'a gelince, ondan sadece bir mektup almıştı. O mektupta geleceğini söylüyordu. Fakat ondan sonra, ne bir mektubu geldi ne de kendisi. İzini kaybettirdi. Liza yine eskisi gibi hayatı denemeye çalıştı, fakat olmadı. Hastalandı, ne kadar tedavi edilse de gün geçtikçe durumu kötüye gitti. Gizlemesi gereken şeyin vakti gelince intihar etmeye karar verdi. Fakat bunu nasıl yapmalıydı ki ölümü doğal görünsün? Evet, intihar edecekti, buna kesin karar vermişti. Zehiri de elde etti. Bir kadehin içine attı ve içmeye hazırlandı. O anda, beş yaşındaki yeğeni koşup gelerek ninesinin hediye ettiği oyuncağı göstermeseydi hazırladığı zehiri içmiş olacaktı. Fakat çocuğu görünce dur aksadı, onu okşadı ve birdenbire gözünden yaşlar boşandı. Eğer o adam evli olmasaydı anne olmaya hakkı olacağını düşündü. Bu annelik düşüncesi, onu ilk defa başkalarının söyleyeceklerine aldırmaksızın yalnız kendi geleceğini düşünmek zorunda bırakmıştı. Başkalarının kanaati için kendini öldürmek kolaydı, ya kendi nefsi için kendini öldürmek? İşte bu imkânsızdı. Hemen zehiri döküp intihar etmekten vazgeçti. Artık sadece kendisi için yaşayacaktı. Bu, üzüntü verici bir şeydi fakat hayatın ta kendisiydi işte, ondan ayrılmak istemiyor, ayrılamıyordu da. Bu arada uzun süredir yapmadığı bir şeyi de yapmaya başlamıştı: Dua ediyordu. Fakat bu dualar onun ıstırabını azaltmıyor-

44

du. Liza, en çok da babası için üzülüyor, ona acıyordu. Babasının ıstırabının sebebi kendisiydi, bunu biliyordu. Birkaç ay hep böyle şeylerle cebelleşerek geçti. Tam bu esnada, hiç kimsenin -hatta kendisinin bile- fark edemediği öyle bir şey oldu ki hayatı büsbütün

değişiverdi. Oturmuş, elinde battaniye örüyorken, aniden içinde garip bir hareket hissetti:

- Yoo! Hayır!.. Bu olamaz!.. Elindeki işiyle dona kalmıştı. Birden yine o garip hareket... Acaba kız mı yoksa oğlan mıydı? Liza o anda her şeyi, o adamın bütün kötülüklerini, yalanlarını, annesinin kızmalarını, babasının ıstırabını unuttu ve yüzünde tatlı bir tebessüm parladı. Bu gülümseme, o hayırsız sevgilisine gülümsediği gülümsemelerine de benzemiyordu. Aydın, temiz ve mutlu bir gülümsemeydi bu.

Liza, kendisiyle beraber çocuğunu da öldürmek istediğini düşünerek dehşete kapıldı birden. Şimdi bütün düşüncelerini sadece bu noktada topladı. Acaba nasıl evden gidecek, nerede anne olacaktı? Talihsiz, zavallı bir anne de olsa, nihayetinde anne olacaktı işte!.. Her şeyi uzun uzun düşündü. Kurduğu plana göre uzak, taşra şehirlerinden birine yerleşmek üzere kaçıp gidecekti. Onu artık hiç kimse bulamayacaktı. Böylece akrabalarından da uzaklaşmış olacaktı. Fakat kör talih yakasını bir türlü bırakmadı.

Ebe Maria İvanovna'nın evine geleli dört ay olmuştu ki amcasının o şehirde vali olduğunu öğrendi. Bunu hiç beklemiyordu. Derhal daha uzak bir yere gitmek üzere hazırlanmaya başladı.

45

Ill

Mihael İvanoviç erken kalktı. Aynı gün sabahleyin kardeşinin yazıhanesine gitti. Kızına her ay düzenli olarak para ödemesi için hazırladığı çeki verdi. Bu arada Petersburg'a kalkacak trenin saatini de sordu. Tren akşam, saat yedide kalkıyormuş. Mihael İvanoviç, gitmeden önce erkenden yemeğini de yemeye vakit bulabilecekti. Geliniyle kahve içtikten sonra (gelini kendisine büyük ıstırap veren o meseleyi artık açmıyor, yalnız sıkılğan bir şekilde onu gözücuyla süzüyordu) Mihael İvanoviç, her zaman yaptığı sabah koşusuna çıktı. Aleksandra Dimitriyevna onu hole kadar çıkardı:

- Şehir parkına gidiniz, hem orada dolaşmak zevklidir hem de orası her yere yakındır, diyerek hüznü bir şekilde onun kızgın yüzüne baktı.

46

Mihael İvanoviç onun sözünü dinledi ve şehir parkına gitti. Gerçekten de orası her yere yakındı. Can sıkıntısıyla kadınların aptallıklarını, inatçılıklarını, kalpsizliklerini düşünüyordu. Gelinini hatırlayarak, bana hiç acımıyor, dedi kendi kendine. Zaten benim çektiğim ıstırapı anlayamaz da!.. Ya o! diyerek kızını hatırladı sonra. Bunun bana nasıl da büyük bir acı verdiğini biliyor üstelik!.. Ömrümün şu son demlerinde bu ne büyük, bu ne feci bir darbe! Ömrümü tüketti benim. Böyle yaşamaktansa ölmek daha iyidir. Ah! Ah! Bütün bu başımıza gelenler "pour les beaux yeux d'un chenapan" (1). Ah! diye inledi yüksek sesle. Herkes olup biteni öğrenince şehir bizim dedikodumuzla çalkalanacak... Böyle düşündükçe içindeki öfke sonsuza kadar uzayan bir nefrete dönüşüyordu. (Artık herkes bu rezaleti biliyordu herhalde). İçi öyle bir kinle kabardı ki ona her şeyi, bu yaptıklarının nereye varacağını söylemek istiyordu. Birden: "Orası her yere yakın" sözünü hatırladı, düşündü, not defterini çıkararak kızının adresini okudu: "Kuhannaya sokağı, Abramov'un evi. Vera İvanovna Seliverstova." Kızı, bu takma isimle yaşıyordu. Parktan çıkıp, şoföre seslendi.

Kısa bir süre sonra izbe bir binanın önüne gelmişlerdi. Dik ve pis merdivenin dar sahanlığına çıktığında onları karşılayan ebe Maria İvanovna:

- Kimi aramıştınız beyefendi? diye sordu.
- Madam Seliverstova burada mı yaşıyor? dedi.
- Vera İvanova mı? dedi. Burada, buyurunuz.

(1) Bir serserinin güzel gözleri için.

47

Az önce çıkmıştı, bakkala kadar gitti. Neredeyse gelir. Mihael İvanoviç, şişman Maria İvanovna'nın arkasından küçük bir misafir odasına geçti. Az sonra yan odadan gelen bir çocuk sesi ruhuna bıçak

gibi saplandı. Öyle iğrenç, öyle çirkin bir sesteki ki bu!...

Maria İvanovna özür dileyerek yan odaya gitti. Ev sahibesinin orada çocuğu nasıl susturmaya çalıştığı duyuluyordu. Çocuk nihayetinde sustu, kadın da tekrar içeri geldi.

- Bu, onun çocuğu. O da neredeyse gelir. Siz kimsiniz?

- Ben mi? Ben... Bir tanıdık. En iyisi ben şimdi gideyim biraz sonra yine gelirim, diyerek Mihael İvanoviç gitmek üzere ayağa kalktı. Onunla karşılaşmak için hazırlık yapmak ne kadar da ıstırap vericiydi. Bir uzlaşmaya varabileceklerini de hiç sanmıyordu. Tam gitmek üzereydi ki merdivenlerden hafif, hızlı ayak sesleri duydu. Liza'mn sesini hemen tanıdı:

- Maria İvanovna, ben yokken çok bağırmadı ya? Ben de...

Birdenbire babasının farkına vardı. Elinde tuttuğu kesekağıdı pat diye yere düşürdü.

- Baba! diye bağırdı. Yüzü sapsarı kesilmiş, tir tir titremeye başlamıştı. Kapıda öylece kalakalmıştı.

Mihael İvanoviç de ona bakıyordu, adeta donup kalmıştı. Kızı ne kadar da zayıflamıştı! Gözleri

48

büyümüş, burnu sivrilmiş, elleri incelmış, bir deri bir kemik kalmıştı. Mihael İvanoviç ne yapacağını, ne söyleyeceğini unutmuştu. Şimdi her şeyi, hatta onun yüzünden düştüğü durumu bile unutmuştu. Kızına acıyordu. Onun zayıflığına, perişan haline, yalvaran gözlerine baktı. Kızının zavallılığı için parçalamıştı.

- Baba, başla beni, diyerek ona doğru ilerledi. Mihael İvanoviç:

- Beni... Sen de beni başla, dedi. Ve hemen ardından bir çocuk gibi hıçkırmaya başladı. Kızının yüzünü, ellerini öpüyor, onları gözyaşlarıyla ıslatıyordu.

Kızına karşı içinde uyanan merhamet duygusu ona kendi kendini tanıtmıştı. Kendisinin geçek halini görüp kızına karşı neTüfdar iüçlü olduğunu anladı. ĞururuTçîn7^ö^üX^avrandığı için ve hatta kızına duyduğu öfke için suçluydu. Suçlu oluşuna, başkasını değil de kendini affetmek zorunda oluşuna seviniyordu.

Kızı onu kendi odasına götürüp nasıl yaşadığını anlattı. Fakat babasına çocuğunu göstermedi, geçmişten de hiç bahsetmedi. Çünkü bunun babasına acı vereceğini biliyordu. Mihael İvanoviç ona, artık yeni bir hayata başlaması gerektiğini söyledi.

Liza:

- Evet, köy olursa daha iyi olur, dedi. Mihael İvanoviç:

49

- Bunu sonra geniş bir şekilde düşünürüz, diye cevap verdi.

Ansızın kapının arkasından bir vızıldı; sonra da çocuğun ağlama sesi duyuldu. Liza'nın gözleri yuvasından fırlayacak gibi oldu, bakışlarını babasına kilitledi, adeta donakalmıştı:

Mihael İvanoviç kendini zorlayarak:

- Galiba emzirme zamanı geldi, dedi, kaşlarını oynatarak.

Liza ayağa kalktı, aklına delice bir fikir geldi. Sevgili babasına, dünyada her şeyden çok sevdiği çocuğunu gösterecekti. Önce babasının yüzüne baktı. Acaba kızacak mıydı? Babasının yüzünde herhangi bir kızgınlık yoktu, fakat yüzünde derin bir ıstırabın ifadesi vardı.

- Haydi git, git, dedi. Yarın yine geleceğim nasılsa, o zaman kararımızı veririz. Şimdilik Allah'a ısmarladık yavrucuğum, Allah'a ısmarladık.

Bir şey sanki boğazına takılıp kalmıştı. Göz yaşlarını tutmakta güçlük çekiyordu.

Mihael İvanoviç, kardeşinin evine döndüğünde Aleksandra Dimitriyevna hemen sordu:

- E, nasıl?

- Öyle işte.

Bir şeyler vardı. Bunu yüzünden anlamıştı:

- Onu gördünüz mü? diye sordu.

50

- Evet, der demez gözlerinden oluk oluk yaşlar boşanmaya başladı. Bir çocuk gibi hüngür hüngür ağlıyordu.

Kendine geldikten sonra:

- Evet, dedi. Hem aptallaştım hem de ihtiyarladım.

- Hayır, akıllısınız. Hem de çok akıllısınız.

Mihael İvanoviç kızını affetmiş, her şeyiyle af-fetmişti. Bunu yapmak için insanların yapacakları dedikodulardan duyduğu korkuyu bile yendi. Liza'yı köyde yaşayan kızkardeşi Aleksandra Dimitriyev-na'nın yanına yerleştirdi. Sık sık görüşüyorlardı. Onu eskisinden de çok seviyordu. Sık sık köye gidip ona misafir oluyordu. Fakat bir türlü çocuğu görmek istemiyordu.

Ona duyduğu nefreti ve tiksintiye içinden atamıyordu. Bu durum, kızı için büyük bir ıstırap kaynağıydı.

Mum

"Göze göz, dişe diş" denildiğim işitmişsi-nizdir. Fakat ben size: "Kötülüğe karşı koyma ve senin bir yanağına kim vurursa ötekini de çevir," derim.

(Matta, V, 38-39)

Bu olay, toprak köleliğinin hüküm sürdüğü zamanlarda geçmiştir. O zamanlar çeşit çeşit derebey-ler vardı. Bunların içinde, Allah korkusu olup insanlara acıyanlar olduğu gibi bir köpekten farksız olanlar da vardı. Derebeylerin en kötöleri de sonradan görme, aşağı seviyelerden gelenlerdi. Köylülere en çok onlar eziyet ediyordu. Bir derebeyin çiftliğinde bir kâhya vardı ki insanlara illallah dedirtmişti. Burada herkes bey için çalışırdı. Toprak gayet bol ve iyiydi. Su, çayır, orman her şey vardı. Yani bu topraklar hem beye hem de köylüler'e rahat rahat yeterdi. Hal böyleyken bey, bir başka çiftlikte uşaklık yapan aşağılık birisini getir-

52

tip köylülerin başına kâhya olarak dikti. Kâhya derhal çiftliği kontrolü altına aldı, köylüleri ezmeye başladı. O da çoluk çocuk sahibi birisiydi; karısı ve evli olan iki kızı vardı. Çok parası vardı, rahatça geçimini sağlayabilirdi. Ama kıskançlık ve hırs onu sürekli günaha sürüklüyordu. Köylüleri tatil günlerinde bile çalıştırmaya başladı. Bir tuğla fabrikası kurdu; kadın erkek demeden herkesi canına okurcasına çalıştırdı. Tuğla ticaretine başladı. Köylüler Moskova'da yaşayan beylerine şikâyet ettiler fakat bir sonuç çıkaramadılar. Bey, kâhyayı işten çıkarmadı. Üstelik kâhya, köylülerin kendisini beye şikâyet ettiğini öğrenince çok kızdı ve köylülerden intikam almaya karar verdi. Böylece köylülerin durumu eskisinden de kötü bir hale geldi. Bu arada, köylülerin içinde bazı kötü insanlar da vardı. Kâhyaya yaranmak için birbirlerini jurnallıyorlardı. Halk arasında tam bir geçimsizlik, huzursuzluk baş göstermişti. Kâhya sinirinden kahroluyordu.

Her geçen gün durum daha da kötüye gidiyordu. Öyle ki artık köylüler, kâhyadan sanki vahşi bir hayvandan korkar gibi korkmaya başlamışlardı. Köyden geçenler ona görünmemek için her şeyi yapıyorlardı. Kâhya karşılıklarına çıksa belki de kuş olup uçabilirlerdi. Durumun farkına varan kâhya ise iyiden iyiye kuduruyordu. Halkı, dayak atarak, bir sürü angarya iş yaptırarak canından bezdiriyordu.

Bazen köylerde, bu kâhya gibi zorbaları ortadan kaldın veriyorlardı. Bu çiftlikteki köylüler de işte böyle bir şeyi kafalarına koydular. En cesurlarından birkaç köylü biraraya gelip: "Bu cani herife da-

53

ha ne kadar katlanacağız? Biz zaten ölmüşüz, böyle-lerini öldürmek günah bile değildir" diyerek kâhyayı öldürmeye karar verdiler. Paskalya gelmeden, bir gün ormanda toplandılar. Kâhya ağaçları kesmelerim emretmişti. Yemekte bir araya gelince konuşmaya başladılar:

- "Ne yapsak acaba? Bu herif hepimizi gebertecek. Hep iş, hep angarya! Gece demiyor, gündüz demiyor; çalış, çalış çalış!.. Ne bize ne de kadınlara rahat yüzü yok. Hoşuna gitmeyen en küçük bir şeyde dayak. Bizim Semyon onun sopasının altında can verdi. Anisim'i zincirlere vurarak öldürdü. Daha ne bekliyoruz ki? Akşam üstü yine buraya gelip bağıracak çağıracak. Onu çekip atından indirelim.

Baltayla bir güzel ortadan ayırırız, olur biter bu iş. Sonra da köpek leşi gibi gömeriz bir yere. Sanki hiçbir şeyden haberimiz yokmuşçasına davranırız. Yalnız hepimiz birlik olmalıyız. Kimse kimseyi ele vermemeli."

Bu sözler Vasiliy Minayev'e aitti. Kâhyadan en çok o nefret ediyordu. Çünkü kâhya onu her hafta dövüyordu. Üstelik karısını da zorla evine aşçı olarak almıştı.

Köylüler bu şekilde kendi aralarında konuştular. Akşam üstü kâhya atının üstünde geldi. Hemen köylüleri azarlamaya başladı. Ağaçları çok kötü kestiklerini söyledi. Kesilmiş ağaçların arasında bir ıhlamur ağacı görünce:

"Size ıhlamur ağaçlarını kesmeyin dememiş miydim? Söyleyin kim kesti bunu, yoksa hepinizi dö-

54

veceğim" diye bağırdı.

Sordu soruşturdu. Sidor'u gösterdiler. Kâhya yüzü kan revan içinde kalana dek Sidor'u dövdü. Az ağaç kestiği için Vasiliy'i de kırbaçlattı. Sonra dönüp evine doğru gitti.

Akşam olunca köylüler tekrar toplandılar. Vasiliy söze başladı:

- Ne halk be! İnsan değil serçe sürüsü sanki. "Hakkımızı koruyacağız, çiğnetmeyeceğiz" diye bağıırıp duruyordunuz. Ama herif gelince hepiniz süt dökmüş kediye döndünüz. Serçeler de şahinlere karşı sizin gibi konuşur. Ama şahin gelince kaçacak yer arar. Şahin içlerinden birini alıp götürür. Daha sonra serçeler ortaya çıkıp "cik cik" diye ötmeye başlarlar: "içimizden biri kaybolmuş. Eyvah, Vanka-serçe gitmiş. Neyse canım zaten o bunu hak etmişti" deyip kendilerini avuturlar. Kâhya Sidor'u döverken neden atılıp temizlemediniz o lanet olası herifi? "Dövüşeceğiz, hakkımızı çiğnetmeyeceğiz" diyorsunuz ama bir yandan da adam gelir gelmez kaçacak delik arıyorsunuz."

Y Bu şekilde köylüler, sık sık toplanıp tartıştılar, nihayetinde kâhyayı temizlemeye karar verdiler. Paskalya'ya bir hafta kalmıştı ki kâhya, bey için o hafta içinde yulaf ekeceklerini söyledi. Oysa Paskalya haftasında çalışmak günahı. Köylüler Vasiliy'in kulübesinin arkasında toplanıp konuşmaya başladılar:

- Herif Allah'ı filan unutmuş. Derhal gebertmek gerekir onu. Biz zaten ölmüşüz.

55

Sessiz, kendi halinde bir köylü olan Pyotr Mi-hayev de bu sırada oradaydı. O, diğerleri gibi düşünmüyordu. Söylenenleri dinledi ve sonra dedi ki:

- Sizler büyük bir günah işlemek üzeresiniz. Bir insanı öldürmek korkunç bir şey. Başkasını öldürmek kolay, ya sizler ne olacaksınız? Eğer o kötülük yapıyorsa kendi kötülüğündendir. Bize bu durumda sabretmek düşer.

Vasiliy bu sözlere öfkeleni ve şöyle karşılık verdi:

- Yahu kardeşim, sen de bir şey öğrenmişsin, onu söyler durursun. Fakat insandan insana fark var. İyi insanı öldürmek günahıdır, tamam; gel gör ki böyle birisini öldürmek günahıdan da öte belki sevaptır bile. Bu herif köpeğin teki. İnsanların yararı için kuduz köpekleri öldürmezler mi? Öldürmemek daha günah! Daha ne kadar ezecek bu adam bizleri? Biz sadece insanların yararı için bu cinayeti işleyeceğiz. Bak gör, insanlar bize minnettar kalacak. Bu herif varoldukça hepimizi gebertecek. Miheyiç sen boşu boşuna çenenini yoruyorsun. Peki, şu mübarek bayram günü çalışmak günah değil mi? Sanki sen çalışmayacak mısın?

Mihayev:

- Niçin çalışmayayım, dedi. Emrederse çift sürerim, kendim için yapmıyorum ya! Allah günahın kimde olduğunu bilir, yeter Jri biz O'lu^ujautmaya-lım. Eğer her kötülüğe kötülükle karşılık verilecek olsaydı, Allah bize bunun kanununu verirdi. Halbuki O, bize başka bir yol göstermiştir. Kötülüğü yok

56

edeyim derken, kötülük içinize işleyecek. Adam öl-d^rmeTTkbTâyT^nia kanla kirlenen ruhunuz ne olacak? Kötü birisini öldürdüm, kötülüğü

yok ettim dergiiL_SQnra bir de bakarsın.M.daha berbat bir kötülük senin içinden fişkiriyor. Ama eğersen "felakete boyun eğersen7 felaket de saha boyun eğer.

Köylüler yine anlaşılamadılar. Bir kısım Vasi-liy'in, bir kısmı da Mihayev'in sözlerini doğru buluyordu. Köylüler Paskalya'nın ilk pazar günü, bayram ettiler. Akşam olunca, muhtar ve beyin köydeki kâtipleri, Mihael Semyoniç'in yani kâhyanın emrini duyurdular: Yarından itibaren herkes yulaf ekecektir! Muhtar kâtiplerle beraber bütün köyü dolaştı. Kim nerede çalışacaksa, herkese yerini söylediler. Köylülerin sınırları iyice bozuldu, fakat emre boyun eğmekten başka da bir şey ellerinden gelmiyordu. Sabah erkenden kara sabanlara sarılıp çift sürmeye başladılar. Kilisede Paskalya töreni vardı, her yerde halk bayram ediyordu, köylülerse tarlada çalışıyordu. Mihael Semyoniç, geç vakit yatağından kalkıp ev işlerine baktı. Evdekiler yani karısı ve bayram için eve gelen dul kızı hazırlanıp bayramlıklarını giydiler. Uşak onları arabayla kiliseye götürdü. Kiliseden döndüklerinde uşak semaveri hazırlamıştı. Oturup hep beraber çay içtiler. Sonra da kâhya piposunu yakıp, muhtarı yanına çağırttı:

- Nasıl, köylüleri işe koştun mu?
- Evet, Mihael Semyoniç.

57

- Herkes işinin başında çalışıyor mu?
- Evet, hepsi çalışıyor. Onları kendim götürdüm.
- Götürdün, iyi güzel ama çift sürüyorlar mı bakalım? Git bak şunlara; bu arada, öğleden sonra ben de geleceğim, söyle onlara. İki saban bir dönüm yer sürecektir, hem de iyi sürmeli! Eğer bir kusur görürsem, bayram filan demem gebertirim.
- Emredersiniz efendim.

Muhtar tam gidecekken Mihael Semyoniç onu durdurdu. Bir şey söylemek istiyor fakat söyleyemiyordu. Biraz duraksadı, bocaladı. Nihayet içindekini söyleyiverdi:

- Bana bak, anlıyor musun? Bu haydutlar acaba hakkımda neler düşünüyorlar? Hangisi küfrediyor, hangisi bilmem ne diyorsa tek tek bana söyleyeceksin. Bu haydutları çok iyi bilirim ben. Hiçbiri çalışmak istemez. Yan gelip yatmayı düşünürler. Yiyip içip, gezecekler, başka bir şey istemez canları. Çift sürmesi gecikmiş, yok efendim ekim vakti yetişme-yecekmiş, umurlarında değildir. Beni anlıyor musun? Sen bütün konuştuklarını dinle, bana birer birer anlat. Her şeyi bilmeliyim. Haydi şimdi git. Yalnız dikkatli ol, bana her şeyi eksiksiz anlatacaksın, tamam mı!

Muhtar atma binip köylülerin çalıştığı yere gitmek üzere yola koyuldu.

Muhtarla konuştuklarını duymuş olan karısı, hemen kocasının yanına koşup yalvarmaya başladı.

58

Yumuşak huylu, iyi kalpli bir kadındı. Elinden geldiğince kocasını dizginlemeye çalışır, köylüleri düşünürdü. Bu defa da yine kocasına:

- Mişenka, kuzum, ne olur; İsa namına yalvarıyorum sana, şu mübarek bayram gününde bari köylüleri rahat bırak, diye yalvarmaya başladı. Mihael Semyoniç karısının bu sözlerine yalnızca güldü:

- Galiba uzun süredir seni dövmedim. Baksana cesaretin artmış. Başkalarının işine sen ne karışyorsun, diye azarladı onu.

- Mişenka, kuzum, senin üzerine çok kötü rüyalar görüyorum. Ne olur köylüleri rahat bıraksan!

- Bak sana söylüyorum, fazla yağlı yemek yediğin için sana artık kırbaç da kâr etmiyor. Aklını başına al!

İyice kızan kâhya, yanan piposuyla karısının dizlerine vurdu.

Başından kovarak sofrayı hazırlamasını emretti. Mihael Semyoniç pelte, börek, lahana çorbası, domuz kızartması, sütlü erişte yedikten sonra üstüne bir de tatlı bir börekle vişne likörü içti. Sonra aşçı kadını çağırıp şarkı söylemesini emretti, kendisi de bir kitara (1) alarak ona eşlik etti.

Artık Mihael Semyoniç'in keyfine diyecek yoktu. Kitara çalıyor, aşçı kadınla gülüp eğleniyordu. Tam bu sırada içeri giren muhtar ne gördüyse anlatmaya başladı.

(1) Gitar.

59

- Nasıl, sürüyorlar mı? işleri zamanında yetiştirebilecekler mi?
- Yansından çoğunu sürmüşler.
- Kusurları var mı?
- Kusurlarım görmedim, iyi sürüyorlar, korkuyorlar.
- Peki, toprak tavında mı?
- Çok tavında. Yumuşacık, sanki kına gibi. Kâhya biraz sustu. Sonra:
- Ee, söyle bakalım. Peki, benim için ne söylüyorlar? Sövlüp sayıyorlar mı, diye sordu.

Muhtar, ezildi, büzüldü, yüzü kızardı. Ama Mi-hael Semyoniç gerçeği olduğu gibi söylemesini emretti:

- Hepsini söyle. Söyleyeceklerin, senin değil onların sözleri. Gerçeği söylersen seni memnun ederim, yok eğer söylemezsen gerisini sen düşün. Ben adamı öyle bir döverim ki! (Aşçı kadına doğru) Hey Katyuşa, şuna biraz votka ver de cesareti yerine gelsin. Aşçı kadın muhtara votkayı getirdi. Muhtar onların bayramını kutlayarak içti. Dudaklarını ku-rulayıp konuşmaya hazırlandı. Bu arada içinden: "Herkes onun hakkında atıp tutuyorsa benim suçum ne! Madem ısrar ediyor, ben de her şeyi anlatırım" diye düşündü ve cesaretini toplayıp şöyle dedi:

- Şikâyetçiler, Mihael Semyoniç, şikâyetçiler.

60

- Ne diyorlar, çabuk söyle!
- Allah'a inanmıyor, diyorlar. Kâhya gülerek sordu:
- Kim dedi bunu?
- Kim olacak, herkes. Şeytana uyuyor, diyorlar senin için.

Kâhya yine güldü:

- Bu iyi. Sen ayrı ayrı anlat bakalım. Ayrı ayrı ne diyorlar? Mesela, Vaska ne diyor?

Aslına bakılırsa muhtar isim vermek istemiyordu. Fakat Vasiliy ile araları da uzun süredir açıktı.

- Vasiliy hepsinden fazla sövlüp sayıyor.
- Ne dedi, söylesene be adam?
- Korkunç! Nasıl söylesem bilemiyorum. "Ölümden de kaçamaz ya" diyor.
- Güzeel! Peki şimdiye kadar ne bekliyormuş? Cesareti mi yokmuş? Peki, Vaska tamam. Ya o, Triş-ka köpeği ne diyor?
- Hepsi de kötü şeyler sövlüyor.
- Neler diyorlar, neler?
- Tekrarlamak bile kötü. Söylemek istemiyorum.
- Niye kötü olsun yahu? Boşver söyle, korkacak ne var ki?

61

- Onun göbeği çatlayacak, karnında ne var ne yok dökülecek, diyorlar.

Bu sözler kâhyanın pek hoşuna gitti, tekrar güldü:

- Görürüz bakalım, kimin karnındakiler önce dökülecek. Kim söyledi bunu, Trişka mı?

- Aslında hiçbiri doğru dürüst bir şey söylemedi. Herkes ağzına geleni sövlüyor; küfürler, tehditler gırla gidiyor. Ya Petruşka Mihayev ne diyor? O da serserinin teki, kimbilir nasıl küfretmiştir.

- Hayır Mihael Semyoniç, Piyotr küfretmedi. Çok tuhaf biri Mihael Semyoniç, şaştım kaldım.

- Niçin acaba?

- Bilemiyorum. Bütün köylüler de şaşkırdılar ona, size tek kelime bile küfür etmedi.

- Peki ne yaptı?

- Çok tuhaf bir şey. Yanına gittim, Turkin tepesinin kenarındaki yamaçta çift sürüyordu. Yaklaştım, şarkı sövlüyordu. Sabanının üzerinde bir şeyler parladığını gördüm.

- Ee, sonra?

- Sonrası efendim, ateş gibi parıldıyor. Biraz daha yaklaşıncaya bir de gördüm ki sabanının üzerinde beş kapıklık bir mum yanıyor, rüzgârdan filan da sönmüyor. O ise, yeni bir gömlek giymiş; hem Paskalya ilâhileri söylüyor hem de tarlayı sürüyordu.

62

Sabanı çeviriyor, silkiyor fakat mum hiç sönmüyordu. Bütün bu söylediklerim gözümün önünde oldu, mum gerçekten sönmedi.

- Ne dedi?

- Bir şey demedi. Beni görünce bayramımı kutladı ve ilâhi söylemeye devam etti.

- Peki konuştun mu onunla?

- Konuşmadım ama köylüler sürekli onunla alay ediyordu. Mihayev, Paskalya günü çalıştığı için Allah onu asla affetmeyecek, diyorlardı.

- Ya o ne dedi?

- O sadece "Dünyada barış, insanlarda sevgi olmalı" dedi. Kara sabanı tutarak atları yürüttü, ince bir sesle yine ilâhisini söylemeye devam etti. Mum ise bu arada yanıyor fakat bir türlü sönmek bilmiyordu.

Kâhya artık gülmeyi bırakmıştı; kitarayı bir kenara koyup başını eğdi, düşünceye daldı.

Oturduğu yerde kalakalmıştı. Aşçı kadını ve muhtarı başından savdı, sonra yatağına uzandı, ardından da üzerine bir sap arabası yıkılmışçasma iç çekip inlemeye başladı. Yanma yaklaşıp konuşmak isteyen karısına cevap vermedi. Yalnızca:

- O beni yendi. Ben de anlamaya başlıyorum şimdi.

- Git, dedi karısı, git onları serbest bırak en iyisi. Belki de günahın o kadar büyük değildir. Hatırla-

63

sana önceleri neler yapmıştın; şimdi birdenbire içini bir korku sardı, öyle değil mi?

- Mahvoldum, bittim ben. O beni yendi. Karısı çıkıştı:

- "Beni yendi, beni yendi" deyip duracağına gidip köylüleri serbest bıraksan daha iyi değil mi? Ben şimdi hemen atını eyerlemeleri için emir vereceğim.

Atı getirdiler. Bu arada karısı, kâhyanın kanına girip köylüleri serbest bırakması için ikna etmişti.

Mihael Semyoniç, atma binip tarlaya gitti. Köyün çitine doğru yaklaştığında bir kadın ona köyün büyük kapısını açtı. Köy halkı kâhyayı görür görmez çil yavrusu gibi dağıldı. Kimisi avluya, kimisi köşe arkalarına, kimisi de bahçeye saklandı.

Kâhya köyün içinden geçerken diğer taraftaki çıkış kapısına vardı.

Kapı kapalıydı. At üstünde olduğundan kendisi kapıyı açamazdı. Etrafa seslendi, kapıyı açmak için kimse gelmedi. Atından inip kapıyı açtı.

Kapıda tekrar ata binmek için ayağını üzengiye koydu, tam atın üzerine atlayacağı sırada at, bir domuzdan ürkererek çite doğru geriledi. Kâhya şişman birisi olduğundan eyere tam oturamamıştı, karnının üstüne çite doğru yuvarlandı. Çitin içinde diğerlerinden biraz daha uzun, sivri bir kazık vardı. Bu kazığın üzerine düşen kâhyanın karnı delindi, yere yığıldı.

Köylüler tarladan köye dönerken, atlan kapıda ürktü, solumaya başladı. Atlar içeri girmek istemi-

64

yordu. Köylüler bir de baktılar ki, elleri açık gözleri dik bir vaziyette kâhya yerde yatıyor. Bağırsakları dışarıya fırlayan kâhyanın pıhtılaşmış kanını toprak bile kabul etmemişti. Bu görüntülerden iyice korkan köylüler köye arka yoldan girdiler. Yalnızca Piyotr Mihayev atından indi ve kâhyaya yaklaştı. Eğilip baktı, kâhya ölmüştü; gözlerini eliyle örttü, oğlunun yardımıyla cesedi arabasına koydu ve doğruca beyin evine götürdü.

Bey ise kâhyanın yaptıklarını duyunca her yıl bir miktar vergi vermek şartıyla köylüleri serbest bırakmaya karar verdi.

Sonunda köylüler, Tanrı kudretinin zorbalıkta değil, iyilikte kendini

gösterdiğini anladılar.

65

Balodan Sonra

- Size kalırsa, insan neyin iyi, neyin kötü olduğunu anlayamaz; her şey çevreye bağlıdır. Çevre insanı etkisi altına alır... Oysa; bence her şey tesadüfe bağlıdır. İsterseniz size biraz kendimden bahsedeyim...

İnsanların, iyi bir kişi olup olgunlaşabilmeleri için önce yaşadıkları çevrenin şartlarını değiştirmelerinin gerektiği konusunda aramızda geçen tartışma, sayın İvan Vasilyeviç'in bu sözleriyle hararet-lenmişti. Aslına bakarsanız; kimse, bir şeyin iyi veya kötü olduğunu anlamamanın mümkün olmadığını söylemiş ya da bu konudan söz etmiş değildi. Fakat İvan Vasilyeviç, bir konuşma sırasında zihnine takılan sorulara cevap bulmayı ve bu vesile ile bir anısını anlatmayı âdet haline getirmişti. Anlatırken öyle-

66

sine kendinden geçer, öylesine havaya girerdi ki çoğu zaman söze niçin başladığını unuttur fakat son derece samimi bir şekilde gerçeğin ta kendisini anlatırdı.

İşte şimdi yine öyle yapıyordu:

- Size kendimden söz edeceğim, diye söze başladı, bütün hayatımın düzeninin öyle değil de böyle kurulmuş olmasının sebebi çevrenin etkisi değil, tamamen başka bir şeydir.

- Nasıl yani? diye sorduk.

- Bu çok uzun bir hikâye, dedi. Anlamanız için hepsini anlatmam gerek.

- Öyleyse anlatın lütfen.

İvan Vasilyeviç biraz düşündü, başını salladı:

- Evet, dedi. Bütün hayatım bir gecede hatta sadece bir sabah vakti değişti.

- Peki, ne oldu kuzum?

- Bir kıza sıırılsıklam aşık olmuştum. Geçmişte de pek çok aşklar yaşamıştım ama bu, diğerlerinden daha kuvvetli bir aşktı. Olayın üzerinden yıllar geçti, şimdi o çoluk çocuğa karıştı. Adı B... idi; evet Va-renka B... (İvan Vasilyeviç soyadını söyledi). Elli yaşındayken bile çok güzeldi. Hele onsekiz yaşında, genç bir kızken olağanüstüydü. Uzun boyu, düzgün vücudu, kendine has edasıyla muhteşem, evet tek kelimeyle muhteşemdi. Sanki başka türlü yapamı-yormuşcasına başını biraz arkaya atarak dururdu. Güzelliği, uzun boyu ve bu hareketleri ona, bunca

67

zerafetine rağmen bir çariçe havası veriyordu. Dudaklarında, o büyüleyici gözlerinde ve hatta bu sevimli yaratığın o körpe vücudunda bile hissedilebi-len o şefkatli, eksilmeyen gülümseme olmasaydı, belki de ondaki bu çariçe edası insanı korkutabilirdi.

- İvan Vasilyeviç, ne güzel anlatıyorsunuz!

- Ben ne kadar anlatırsam anlatayım, yine de onun güzelliğini tam olarak anlatmış olamam. Fakat anlatacağım mesele onun güzelliğinden ziyade 1840'larda geçmiş bir olaydır. Ben o zamanlar bir taşra üniversitesinde öğrenciydim. Bunun iyi ya da kötü bir şey olduğu konusunda bir şey diyemem ama, bizim zamanımızda üniversite dernekleri, fikir akımları filan yoktu. Bizler sadece gençtik ve gençliğimize yakışır bir şekilde hayatımızı yaşıyorduk. Hem okuyor, hem de günümüzü gün ediyorduk. Ben son derece neşeli, atak biriydim. Üstelik de bayağı zengindim. Müthiş bir atım vardı, genç kızlarla beraber dağlara kızakla kaymaya giderdik (bu o zaman için lüks bir şeydi), arkadaşlarla bazen içki de içerdik (Ama şampanyadan başka hiçbir içkiyi ağzımıza sürmezdik, paramız yoksa eğer, hiçbir şey içmezdik. Öyle şimdiki gibi votka filan içmezdik). Ben en çok suarelerden ve balolardan hoşlanıyordum. Çok güzel dansederdim, pek öyle çirkin de sayılmazdım.

Dinleyen kadınlardan birisi:

- Hadi canım, o kadar da mütevazî olmayın, diye sözünü kesti. Sizin Dağairre yöntemiyle yapılmış portrenizi görmüştük. Çirkin sayılmazdım

ne de-
68

mek, çok yakışıklıymışsınız.

- Peki, madem öyle diyorsunuz tamam. Varsın öyle olsun; zaten asıl mesele benim yakışıklılığım değil. Onu ilk gördüğüm yer, şehirdeki asil bir insanın evinde düzenlenen bir balo salonuydu. Ev sahibi çok iyi kalpli, zengin ve misafirperver bir ihtiyardı. Biz, tıpkı kocası gibi iyi birisi olan ev sahibinin karısı tarafından karşılanmıştık. Üzerinde pelüş kadifeden bir tuvalet, alnında da pırlanta bir takı vardı. Adeta Elizaveta Petrovna'nın (1) Portreleri gibi açık, tombul beyaz omuzları ve göğsü vardı. Balo harikaydı. Balkonlu salon tek kelimeyle muhteşemdi. Müzisyenler zamanın en tanınmışlarıydı ve müziksever birisi olan derebeyinin kölelerinin arasından seçilip yetiştirilmişti. Büfe gayet zengin, şampanya ise su gibi gidiyordu. Şampanya içmeyi çok sevdiğim halde o gece hiç içmedim. Çünkü aşk beni öyle bir hale getirmişti ki sarhoş olmak için içmeme lüzum yoktu. Fakat nefesim kesilinceye kadar hem polka hem de vals yaptım ve elbette mümkün olduğu kadar Va-renka ile dans etmeye çalıştım. Geniş pembe bir kemerle süslenmiş tuvalet, zayıf sivri dirseklerine kadar varmayan yumuşak deriden yapılmış beyaz eldivenler ve beyaz atlas ayakkabılar giymişti Varenka o akşam. Yalnız mazurka dansını, benden atik davranan Anisimov adlı iğrenç bir herifle yapmıştı. Hâlâ bu davranışını affedemiyorum. O, salona girer girmez dans teklifini yapmıştı, bense o arada berbere eldivenleri almaya gittiğim için geç kalmıştım. İşte bu yüzden mazurkayı onunla değil de daha önce-

(1) Büyük Petro'nun kızı. Rus çariçesi (1709-1762).

69

leri kendisine biraz kur yaptığım bir Alman kızla yaptım. Fakat korkarım ki zavallı kıza o gece biraz kötü davrandım; ne tatlı birkaç söz ettim ne de yüzüne baktım. Çünkü o sırada gözüm Varenka'nın o muhteşem güzelliğinden başka bir şey görmüyordu. Yalnız ben mi? Herkes, kadın-erkek, herkes Varenka'nın göz alıcı güzelliğinin karşısında büyülenmişti. Evet, kadınlar bile -gölgede kalmalarına rağmen-ona olan hayranlıklarını gizleyemiyorlardı. Zaten ona hayran olmamak mümkün müydü?

Belki dans kurallarına göre mazurkayı onunla yapmıyordum ama aslında onunla neredeyse sadece ben dans ettim. O, çekinmeden bütün salondakileri geçip bana geliyordu. Ben de onun çağırmasını beklemeden yerimden fırlayıp yanına gidiyordum. Benim bu ataklığıma güzel bir tebessümle teşekkür ediyordu. Yanına birkaç kavalye yaklaşınca, dans kurallarına göre, benim düşündüklerimi bulamayınca elini başkasına uzatırken, o zayıf omuzlarını silkiyor, buna üzülüğünü belirterek teselli için bana gülümsüyordu. Mazurkanın figürlerini valsle yaptığımız zaman, onunla uzun uzun dans ediyordum, o da sık sık nefes alarak gülümsüyor ve bana Fransızca "encore" (1) diyordu. Ben de dans figürlerini bir daha, bir daha yapıyor, adeta kendi vücudumu hissetmiyordum.

Misafirlerden birisi:

- Olur mu hiç! Onu belinden tutarken vücudunuzu nasıl hissetmezsiniz? Bana kalırsa siz, sadece

(1) Bir daha, tekrar.

70

kendi vücudunuzu değil onun vücudunu da gayet rahat hissediyordunuz. İvan Vasilyeviç, birden kızardı, sinirlenerek adeta bağırca: - Evet, siz şimdiki gençler vücuttan başka ne düşünürsünüz ki! Bizim zamanımızda öyle değildi. Benim için, aşk şiddetlendikçe sevgili gözümde daha da kutsal bir hale gelir. Oysa sizler, baccaktan, şundan bundan başka bir şey düşünemezsiniz. Siz sevdiğiniz kadınları soyarsınız bile... Ama bana göre; Alfons Kar'ın da dediği gibi - doğrusu iyi bir yazardı-bizim sevdiğimiz kadınların üstünde tunçtan elbiseler olur. Biz, bırakın onları soymayı, Nuh'un oğlu gibi, çıplaklıklarını daha da örtmeye çalışırdık. Hadi canım siz de, nasıl anlayabilirsiniz ki bunları!.. İçimizden birisi:

- Siz ona bakmayın. Ne oldu sonra? dedi.
- Evet, işte! Bütün gece onunla dans ettim. Vaktin nasıl geçtiğini anlayamadım. Müzisyenler yorgunluğun verdiği bezginlikle (baloların sonlarına doğru nasıl olur, bilirsiniz) mazurkanın bir motifini bulmuşlar, tekrar tekrar çalıp duruyorlardı. Anneler ve babalar salondaki iskambil masalarından kalkmış, yemeği bekliyorlardı. Uşaklar oraya buraya bir şeyler taşıyorlardı. Gece saat ikiyi geçiyordu. Hiç değilse bu son anlardan faydalanmak gerekti. Onu bir kere daha dansa davet ettim, salon boyunca yüzüncü defa geçtik. Onu yerine götürürken:

- Akşam yemeğinden sonra kadrili de benimle

71

oynar mısınız? diye sordum.

- Beni eve götürmezlerse mutlaka, dedi gülümseyerek.

- Sizi kimselere vermem, dedim.

- O halde yelpazemi verir misiniz, dedi.

- Vermek yazık olacak ama, diyerek beyaz, u-cuz yelpazeyi uzattım.

- Belki size teselli olur diyerek, yelpazeden bir tüy koparıp bana uzattı. Tüyü aldım. Ona olan hayranlık ve minnettarlığımı ancak gözlerimle anlatabilirdim. Kendimden geçircesine bakıyordum ona. Artık sadece neşeli değildim. Mutluluğun verdiği bir sarhoşlukla içim içime sığmıyordu. İyi olduğumu hissediyordum, ama ben, sanki ben değildim. Dünyada hiçbir kötülüğü bilmeyen ve sadece iyilik yapmak için yaratılmış bir yaratık gibiydim. Adeta başka bir dünyanın insanıydım. Yelpazenin tüyünü eldivenimin içine sakladım; Varenka'nın yanından ayrılacak gücü bir türlü kendimde bulamıyordum.

- Bakın babam dans etmeye davet ediyor, diyerek, öteki bayanlarla kapının yanında ayakta duran, boylu poslu, düzgün yapılı, omuzlarında beyaz gümüş albay apoletleri bulunan babasını gösterdi.

- Biraz gelir misiniz Varenka, diyen, omuzları ve alnındaki pırlanta takısıyla Çariçe Elizabeth'i andıran ev sahibi bayanın sesini duyduk. Varenka kapıya doğru yürüdü. Ben de hemen arkasından onu takip ettim.

72

Ev sahibi bayan ona:

- Ma chere (1), lütfen biraz sizinle dans etmesi için babanızı ikna ediniz.

Sonra albaya dönerek ekledi:

- Lütfen buyrun, Pyotr Vladislavoviç.

Varenka'nın babası, boylu poslu, yakışıklı ve gayet dinç bir ihtiyardı. Yüzü kıpkırmızıydı. Nikola (2) biçimi kıvrılmış bıyıkları, bıyıklarına kadar uzamış beyaz favorileri vardı; şakaklarındaki saçları öne doğru taranmıştı. Aynı kızı gibi onun da gözlerinde ve dudaklarında neşeli bir gülümseme vardı. O askerlere özgü ağırbaşlı hali, birkaç nişanla süslenmiş geniş göğsü, kuvvetli omuzları, uzun, düzgün bacaklarıyla fevkalâde bir endama sahipti, kendisi, Çar 1. Nikola devrinin asker tiplerinden bir şube reisiydi.

Biz kapının yanına geldiğimizde, albay, artık dans etmeyi unuttuğunu söyleyerek daveti reddediyordu. Yine de gülümseyerek elini sol tarafa uzattı, kılıcını kuşak askısından çıkarıp oradaki nazik bir gence uzattı. Güderi eldivenini sağ eline geçirdi. "Her şey yerinde olmalı" diyerek gülümsedi, sonra kızının elini tuttu, müziği beklemek üzere yarım bir dönüş yaptı. Mazurkanın çalınması için biraz bekledi, daha sonra ayağının biriyle hızlıca yere vurdu, diğerini ileri attı, iri vücudu bazen yavaş yavaş, düzenli, yüksek bir figür yaparak kayıyor; bazen ta-banlarıyla yere vurup ayaklarını birbirine çarpıyor-

(1) Azizim.

(2) 1. Nikalo, Rus çarı.

73

du. Gürültülü sesler çıkartarak salonun çevresinde ilerliyordu. Varenka'nın ince, zarif vücudu onun yanında bir tüy gibi adeta uçuyordu. Beyaz atlas iskarpinlerinin içindeki minicik ayaklarının ne zaman yavaşlayıp hızlandığı belli olmuyordu. Bütün salon büyük bir dikkatle bu çifti izliyordu. Bense heyecanla, hayran hayran onlara

bakıyordum. Beni en çok, albayın supyeyle çevrilmiş çizmeleri duygulandırmış-tı. Bu güzel vidalı çizmeler, şimdi moda olduğu gibi sivri burunlu değil, dört köşe burunlu ve topuksuzdu. Sanırım çizmeleri taburun kunduracısı yapmıştı. Demek ki, dedim kendi kendime, o, sevgili kızını süsleyip püsleyip sosyeteye çıkarmak için yeni moda çizmeler almıyor, bu eski moda çizmeleri giyiyor. Çizmelerin bu dört köşe burunları beni hüzünlendir-mişti. Albayın bir zamanlar çok güzel dans ettiği belliydi, ama artık yaşlı ve iri vücudu dans figürlerini yapacak kadar çevik değildi. Buna rağmen ustalıklı iki daire yaptı. Ardından ayaklarını hızla açıp birleştirdi, sonra ağır bir hareketle bir dizinin üzerine çöktü. Tam bu sırada Varenka da tatlı bir tebessümle babasının ayağına takılan etekliğini düzelterek çevresinde yüzercesine bir daire çizdi. Salonunda şiddetli bir alkış tufanı başlamıştı. Albay biraz güçlkle kalktı; şefkat ve sevgiyle kızının alnından öptü. Ardından kızının benimle dans ettiğini sanmış olmalı ik bana doğru getirdi.

- Varenka'nın asıl kavalyesi(1) ben değilim, dedi tatlı bir tebessümle.

(1) 19. yüzyıl dans kurallarına göre, dam ile ilk dans edene asıl kavalye denirdi.

74

- Önemli değil, dedim, onunla beraber dolaşabilirsiniz. Kılıcını kemerine taktı. Nasıl, ki bir şisa-- den bir damla aktıktan sonra içindeki sıvı da hemen ardından" dökülürse, Varenka'nın aşkı da ru-humdaki bütün sevmeye kabiliyetini ortaya çıkarıverdi. Ben o anda aşkımla bütün dünyayı kucaklıyordum. Pırlanta taçlı, çariçe Elizaveta vücutlu evin hanımı, onun kocası, misafirler, uşaklar ve hatta dargın duran mühendis Anisimov bile öylesine sevimli geliyordu ki bana!.. Ayağındaki o basit çizmeleriyle duran, şefkatli tebessümüyle kızını hatırlatan Varenka'nın babasına karşı sevgiden kanım kaynıyordu. Mazurka bitti. Ev sahipleri misafirleri akşam yemeğine davet ediyorlardı. Fakat albay ertesi sabah erken kalkması gerektiğini söyleyerek izin istedi ve gitti. Bir an Varenka'yı da götürecekler diye korktum fakat o annesiyle kaldı.

Akşam yemeğinden sonra Varenka'yla söz verdiği gibi kadrili beraber oynadık. Mutluluğum sınırsız olduğu halde, gittikçe artıyor, artıyor, artıyordu... Oysa biz aşk hakkında tek kelime konuşma-mıştık. Beni sevip sevmediğini ne ona ne de kendime sormamıştım bile. Ama olsun, benim onu sevmem yetiyordu. Herhangi bir şeyin bu mutluluğa gölge düşürmesinden korkuyordum.

Eve dönünce hemen yatıp uyumak istedim fakat bu pek mümkün görünmüyordu. Elimde onun yelpazesinin bir tüyü ve eldiveninin teki vardı. Ben, onları uğurlarken arabaya bindikleri sırada bana vermişti. Bunlara bakıyor, bir yandan da Varen-

75

ka'nın beni o iki kavalyenin arasından farkedip seçtiği andaki halini gözümün önüne getiriyordum. "Sizi diğerlerinden ayıran özelliğiniz gurur, öyle değil mi?" diyerek sevinçle elini uzatmıştı bana. Sonra akşam yemeğindeki şampanya kadehini dudaklarının ucuna değdirip kaşlarının altından okşarcasma bana baktığı anı düşündüm. Tabii daha çok, babasıyla yaptıkları o mükemmel dans esnasında çevre-dekileri gurur ve sevinçle süzdüğü anlar... Ben de elimde olmadan babasıyla onu şefkatli ve sevimli bir şekilde düşünüyordum.

Biz o zamanlar, şimdi ölen kardeşimle beraber oturuyorduk. Kardeşim zaten sosyete dünyasını sevmez, pek öyle baloya filan gitmezdi. O günlerde memur olabilmek için sınavlara hazırlanıyordu, dolayısıyla düzenli bir hayat sürüyordu. Eve geldiğimde yatmıştı. Yastığa gömülmüş, battaniyeyle yarısına kadar sarılmış başına baktım. Ona karşı sevgiyle karışık bir acıma duygusu hissettim. Çünkü benim duyduğum mutluluğu duymuyordu, hiçbir zaman da duymamıştı. Elinde bir mumla gelen uşak Petruşka, beni karşılayıp yardım etmek istedi. Onu, yardıma ihtiyacım yok, diyerek gönderdim. Uşağın uykulu yüzü ve dağınık saçları bana çok dokunmuştu. Gürültü etmemeye çalışarak, bir kedi gibi odama süzüldüm, yatağımın üstüne oturdum. Öylesine

mutluydum ki gözüme uyku girmiyordu. Biraz ısıtılmış olan oda, bana aşırı sıcak geliyordu. Üniformamı çıkarmadan yavaşça hole çıktım. Kaputumu giyerek sokak kapısına yöneldim, sessizce dışarı çıktım. Balodan döndüğümde saat dördü geçiyordu, iki

76

saat kadar da döndüğümde evde oyalanmıştım. Sokağa çıktığımda ortalık aydınlanmıştı. Tam bir karnaval havasıydı sanki. Sis vardı. Yollar eriyen karların sularıyla kaplanmıştı, saçaklardan su damlıyordu. O zamanlar Varenka'nın ailesi, şehrin bittiği yerde, büyük bir tarlanın civarında oturuyorlardı. Tarlanın bir ucunda gezme yeri, diğer ucundaysa kız enstitüsü vardı. Issız bir sokak olan bizim sokaktan ana caddeye çıktım. Burada hem yaya yürüyen insanlara, hem de odun taşıyan kızaklara rastlıyordum. Kızakların kayakları yer yer kaldırım taşlarına sürtünüyordu. Cilalı hamutların altında, ıslak başlarını sürekli sallayarak koşan atlar; yüklü arabalarının yanında büyük çizmeleriyle çamur çiğneyen, omuzlarına hasır atmış arabacılar ve sislerin ardından epey yüksek görünen evler benim için öylesine sevimli, öylesine anlamlıydılar ki..

Onların evinin bulunduğu tarlaya vardığımda, gezinti yerinin bulunduğu tarafta bir karaltı gördüm. Trampet ve flüt sesleri geliyordu oradan. Ruhumda sürekli bir şarkı yankılanıyor, mazurkanın melodileri hâlâ işitiliyordu. Oysa şimdi duyduğum ses bambaşka bir şeydi; hem sert hem de hoş gitmeyen bir müzik...

"Bu da ne?" diye düşündüm, tarlanın ortasından geçen kaygan yoldan seslerin geldiği yere doğru yürüdüm. Yüz adım kadar gittikten sonra, yavaş yavaş sislerin arasında insan karaltılarını seçmeye başladım. Galiba askerler talim yapıyor, diye düşündüm. Önünde önlük ve sırtında yağlı bir gocukla önümde yürüyen, o tarafa doğru yük götüren bir de-

77

mirciyle kalabalığa yaklaştık. Siyah üniformalı askerler, iki sıra halinde karşılıklı silahlarıyla hazır ol vaziyetinde duruyor, hiç kımıldamıyorlardı. Arkala-rındaysa trampetçilerle, flütçüler o sinir bozucu havayı tekrar tekrar çalıp duruyorlardı.

Yanımdaki demirciye:

- Ne yapıyor onlar böyle? diye sordum.

Demirci sıra sıra duran askerlerin gerisine bakarak, kızgın kızgın:

- Askerden kaçan bir Tatar'ı cezalandırıyorlar, diye cevap verdi.

Ben de aynı yere bakmaya başladım. Sıraların ortasında bana doğru yaklaşan korkunç bir şey gördüm. Beline kadar çırılçıplak soyulmuş, kendisini götüren iki askerın tüfeklerine bağlanmış bir adamdı bu. Onun yanında da uzun boylu, sırtında asker kaputu, başında resmi kasketiyle bir subay yürüyordu. O, bana hiç de yabancı gelmeyen birisiydi. Cezalı adam, bütün vücuduyla sarsılarak, eriyen karlara şıp şıp basarak, bir taraftan da dayak yiyerek bana doğru geliyordu; bazen arkaya doğru düşüyordu, o zaman kendisini götüren silahlı çavuşlar onu öne doğru itiyorlardı. Bazen de öne doğru kapaklanıyordu, o zaman da çavuşlar düşmesin diye tutup arkaya çekiyorlardı. Ondan hiç geri kalmayan, uzun boylu asker de yeri sarsarcasma sert adımlarla yandan geliyordu. Bu kırmızı yüzlü, ak bıyıklı, ağarmış favo-rili adam, Varenka'nın babasıydı.

Her vuruşta cezalı adam, sanki bu işe şaşıyor-

78

muş gibi çektiği acıdan buruşmuş yüzünü sopanın indiği yere çeviriyor, beyaz dişlerini göstererek hep aynı sözleri tekrar ediyordu. Bana iyice yaklaşınca sözlerini duyabildim: "Kardeşlerim, lütfen acıyın, kardeşlerim, lütfen acıyın..." Fakat kardeşlerinin merhamet etmeye hiç niyeti yoktu. Tatar, artık konuşamıyor sadece hıçkırıyor. Bu ceza alayı benimle aynı hizaya geldiğinde tam karşımdaki bir asker ileri doğru sert bir adım attı, sopayı havada bir ıslık çaldırarak kaldırdı ve şiddetle Tatar'ın sırtına indirdi. Tatar ileri doğru atıldı, fakat çavuşlar onu sıkıca tuttular; sonra aynı şekilde bir sopa da karşı taraftan sırtına indi. Bundan sonra bir o taraftan, bir bu taraftan... Albay, Tatar'ın yanında yürüyor,

bazen cezalıya bazen yere bakarak yanaklarını şişiriyordu. Benim olduğum yerden geçerken bir an cezalının sırtını gördüm. Alaca, kıpkırmızı, ıslak ve doğal olmayan bir şeydi bu. Gördüğümün insan vücudu olduğuna inanamadım.

Yanımdaki demirci:

- Of Allah'ım, dedi.

Onlar uzaklaşmaya başlamıştı. Sürekli ileri geri sendeleyerek, acılar içinde kıvrılan bu insanın üzerine hâlâ sağlı sollu darbeler iniyor, yine eskisi gibi davullar çalıyor, flüt ötüyordu. Uzun boylu, düzgün vücutlu albay, hiç istifini bozmadan cezalının yanında ilerliyordu. Sonra aniden durdu, hızla askerlerden birine yaklaştı. Albayın:

- Ben sana gösteririm şimdi, diyen sinirli sesini duydum. Yine boşa vuracak mısın? Boşa vuracak

79

V

mısın?

Hemen arkasından, kısa boylu, zayıf asker elinden hızla çekip aldığı sopayı çalgınlar gibi Tatar'ın kızarmış sırtına indirmeye başladı. Kuvvetsiz vurduğu için, korku içinde ona bakan askere de güderi eldivenli eliyle birkaç sert tokat atmayı ihmal etmedi.

- Yeni sopalar getirin, diye kudurmuş bir köpek gibi bağırarak başını çevirdi, beni gördü. Hiç tanımamış gibi yapıp sert sert yüzünü buruşturdu, somurttu, sonra da hızla arkasına döndü. Utancımın yerin dibine girecektim. Sanki yüz kızartıcı bir suç işlerken yakalanmışım gibi gözlerimi yere indirip hızla eve doğru yola koyuldum. Yolda sürekli kulağımın içinde trampetlerin uğultusu ve flüt ıslıkları yankılanıyordu. Bazen kulağıma: "Kardeşlerim, lütfen acıyın." sesleri doluyordu. Bazen de: "Boşa vuracak mısın, boşa vuracak mısın?" diye albayın sinirli ve kendine güvenen haykırmaları kulağımda yankılanıp duruyordu. İçimdeyse midemi bulandıran bir keder vardı, öyle ki birkaç defa durakladım, o manzarayı düşündükçe kusacak gibi oldum. Kendimi eve nasıl attığımı hatırlamıyorum. Hemen yatıp gördüklerimi unutmak istiyordum. Fakat henüz yeni uykuya dalmıştım ki birden yine o manzaraların gözümün önüne gelmesiyle yatağımdan sıçradım.

Albay hakkında:

- Demek ki o, benim bilmediğim bazı şeyleri biliyor, diye düşünmeye başladım. Belki ben de onun

80

bildiklerini bilseydim, bu gördüklerimin ne olduğunu anlar, bu kadar üzülmezdim. Düşündüm, düşündüm ama yine de albayın bildiklerine akıl sır erdire-medim. Ancak akşamüstü, bir arkadaşşıma gidip sarhoş oluncaya kadar içtikten sonra uyuyabildim.

Gördüklerimin çok kötü bir şey olduğuna mı kanaat getirdim sanıyorsunuz? Hayır, hiç de öyle değil. "Madem ki bu işler hep böyle genellikle yapılıyor, herkes de bunun gerekli olduğunu düşünüyor.

Demek ki onlar benim bilmediğim bazı şeyler biliyor." diye

düşünüyordum. Çok düşündüm, hatta bunu anlamaya çalıştım. Ama ne

kadar uğraşsam da olmuyordu. Bütün bunları anlayamadığım için de

eskiden girmek için can attığım askeriye de bir türlü giremedim.

Hatta hiçbir yerde çalışmadım, sizin de gördüğünüz gibi hiçbir işe de yaramadım.

İçimizden birisi:

- Biz sizin nasıl hiçbir işe yaramadığınızı biliyoruz, dedi. Lütfen doğru söyleyin, siz olmasaydınız acaba kaç adam hiçbir işe yaramazdı. İvan Vasilyeviç içten gelen bir öfkeyle:

- E!... Bu tamamen saçma, dedi. •

- Peki ya aşk, aşk ne oldu? diye sordu,

- Aşk mı, dedi. O günden sonra yavaş yavaş sönmeye yüz tuttu.

Varenka, her zaman olduğu gibi yine bana tatlı tatlı gülümsüyor,

dalgın dalgın bakıyordu fakat ben o anda tekrar meydanadaki albayı

hatırlıyordum. Ve birdenbire içim sıkıntıyla doluyor, rahatsız

oluyordum. İşte bu yüzden onunla mümkün

81

olduğunca daha az karşılaşmaya çalıştım. Bu şekilde, aşkım da yavaş

yavaş yok oldu, gitti.

Bakın görüyor musunuz, dünyada hangi işler yüzünden insanın hayatı tamamen değişiyor, yepyeni bir yola giriyor!.. Siz ise dersiniz ki... diye bitirdi sözlerini.

82

ÇÖMLEK ALYOŞA

Alyoşa evin küçük çocuğuydu. Çömlek Alyoşa diye anılırdı. Bunun sebebi: Bir gün annesi, papazın karısına onunla bir çömlek süt göndermişti. O ise, yolda çömleği düşürüp kırmıştı. Bunun için annesinden dayak yemiş, arkadaşları da onunla "Çömlek Alyoşa" diyerek alay etmişlerdi. Alyoşa zayıf, çelimsiz bir çocuktü, uzun kulakları adeta bir yelken gibiydi. Oldukça iri bir burnu vardı. Çocuklar, "Alyo-şa'nın burnu sanki tepede duran köpeğe benziyor" diyerek onu kızdırıyorlardı. Köyde okul vardı. Fakat okul, Alyoşa'ya hiçbir şey öğretmemişti. Zaten öğrenmeyi vakit de yoktu. Büyük kardeşi şehirde bir tüccar yanında çalışıyor, Alyoşa da küçük yaştan beri babasına yardım ediyordu. Daha altı yaşındayken kızkardeşiyle birlikte koyunları, inekleri otlatmaya;

83

biraz daha büyüyünce de hem gece hem gündüz atlara bakmaya başladı. On iki yaşına geldiğinde artık tarlayı sürebiliyor, araba kullanabiliyordu. Pek öyle güçlü kuvvetli olmamasına rağmen becerikli ve daima neşeliydi. Çocuklar onunla alay etseler de, o, ya susar ya da gülerdi. Babası tarafından azarlansa yine susar, dinlerdi. Azarlaması biter bitmez yine güler, yaptığı işe devam ederdi. Kardeşini askere aldıklarında Alyoşa on dokuz yaşındaydı. Babası Alyo-şa'yı, kardeşinin yerine tüccarın yanına kapıcı olarak verdi. Alyoşa'ya kardeşinin eski çizmelerini, babasının şapkasını ve elbisesini vererek şehre götürdüler. Alyoşa, bu kıyafetlere dünyalar kadar sevindi, fakat tüccar onu görünce pek de memnun olmamıştı. Tüccar Alyoşa'yı şöyle bir süzerek:

- Ben de Semyon'un yerine adam gibi birini getireceksin sanmıştım; sen bula bula bu sümüklüyü mü buldun, ne işe yarar ki bu? diye söylendi.
- Her işe yarar. Araba koşmasını da, arabayla bir yere gitmesini de bilir. Yaman çocuktur. Bakma sen öyle görüldüğüne, güçlü ve beceriklidir.
- Hadi bakalım. Öyleyse görürüz elbet.
- En önemlisi de hiçbir şeye itiraz etmez. Verilen her işi isteyerek yapar.
- Peki, bırak bakalım, kalsın.

Böylece Alyoşa tüccarın yanında yaşamaya başladı.

Tüccarın ailesi pek kalabalık sayılmazdı. Evin

84

hanımı, hanımın yaşlı annesi, babasıyla beraber çalışan az okumuş, evli büyük oğlu; tahsilli olan küçük oğluysa liseyi bitirip üniversiteye girmişti, fakat okuldan atıldığı için şimdi evde oturuyordu. Bir de lisede okuyan küçük kızı vardı tüccarın. Önceleri kimsenin hoşuna gitmemişti Alyoşa. Hem üstü başı rezillik içinde hem de nezaket kurallarından habersizdi. Herkese "sen" diye hitap ediyordu. Buna rağmen herkes ona çabucak alışverişmiş. Kardeşinden daha iyi çalışıyor, hiçbir şeye itiraz etmiyordu. Her işe onu gönderiyorlar, o da bıkmadan usanmadan koşuyor, bir işi bitirir bitirmez diğerine geçiyordu. Aynen evdeki gibi burada da bütün işler onun sırtına kalıyordu. O, çalıştıkça daha da fazla iş buyuruyorlardı. Evin hanımı, hanımın annesi, aşçısı, uşağı kâh şuraya kâh buraya koşturuyorlar, bir an olsun boş bırakmıyorlardı. Alyo-şa'nın etrafında sürekli "Koş kardeş" ya da "Alyoşa, bak sakın unutayım deme" gibi sözler duyuluyordu. Alyoşa sürekli oraya buraya koşuyor, uğraşüyor, hiçbir şeyi unutmuyordu. Her işe yetişiyor, hep gülüyordu.

Kardeşinin çizmeleri çabucak eskiiyivermişti. Efendisi, paramparça olmuş çizmelerinin arasından görünen çıplak parmaklarına kızmış, pazardan yeni bir çift çizme alınmasını emretmişti. Hemen yeni

çizmeler alındı. Alyoşa buna çok sevinmişti. Fakat ayakları yine eski ayaklardı. Bütün gün oraya buraya koştuktan perişan olan ayakları gece çok kötü sızlıyor, kıpkırmızı kesiliyordu. Bir de babası maaşını almaya gelince, tüccar çizmelerin parasını maa-

85

şından kesecek diye çok korkuyordu.

Alyoşa, kışın şafak vakti kalkıyor, odun kesiyor, avluyu temizliyor, ineklere ot veriyor, atları su-layıp yemliyordu. Ardından sobaları yakıyor, efendilerinin çizmelerini temizliyor, elbiselerini fırçalıyor, semaverin ateşini yakıyor, küllerini temizliyordu. Sonra ya vekilharç çağırıp eşya taşıtıyor ya da aşçı kadın hamur yoğurmasını söylüyor, tencereleri ovduruyordu. Daha sonra da ya eline bir not verip şehre ya da tüccarın kızını okuldan alması için liseye gönderiyorlardı. Sonra hanımın annesi için neftyağı almaya gönderiliyordu. Bunlara rağmen "Lanet olası, nerelerde kaldın!" diyerek bir de azar işitiyordu. Fakat bir iş çıkarsa "Canım niçin siz gidecekmisiz-niz, Alyoşa şimdi gider, halleder. Öyle değil mi Alyoşa?" diye onu buluyorlardı. Zavallı Alyoşa da koşuyordu. Kahvaltısını ayakta yapıyor, yemeğini de çok seyrek herkesle beraber yiyebiliyordu. Aşçı kadın hem yemeğe herkesle beraber gelmediği için kızıyor hem de acıdığından öğlen ve akşam ona sıcak yemek ayırıyordu. En çok da arefe ve bayram günleri iş oluyordu. Fakat Alyoşa da en çok bayramlara seviniyordu. Çünkü ona bayram bahşisi veriyorlardı. Bu para çok bir şey sayılmazdı, altmış kapık filan toplanıyordu, fakat neticede bu kendi parasıydı. Dilediği gibi harcayabilirdi. Zaten maaşının yüzünü bile gördüğü yoktu. Babası gelip maaşını alır, Alyoşa'ya da "niye çizmelerini çabucak eskitiyorsun?" diye söylenirdi.

Bahşişlerden iki ruble biriktiğinde aşçı kadı-

86

mn tavsiyesiyle kırmızı, örme bir kazak almıştı kendine. O kazağı giyince dünyalar onun olmuştu.

Alyoşa her zaman az konuşur, konuşacağı zaman da çabuk ve kısa söylerdi. Ona bir şey yapmasını emrettikleri zaman ya da şu işi yapabilir misin dedikleri zaman, hiç çekinmeden: "Elbette, hepsini yaparım" der ve yapardı da...

Doğru dürüst hiçbir dua bilmezdi. Eskiden annesinin öğrettiği bazı dualar vardı, onları da zamanla unutmuştu. Buna rağmen sabah akşam, kendi halinde, bilir bilmez dua ederdi.

Bu şekilde Alyoşa, burada bir buçuk yıl yaşadı. İkinci yılın ortalarında hayatında olağanüstü bir olayla karşılaştı. Bu durum onu hayretler içinde bırakmış ve şu gerçeği öğretmişti. İnsanların birbirlerine maddi ihtiyaçtan dolayı olan bağlılığından farklı birbağlılık .daEaTxaMTT^EaTbu bağlılık çizme temizlemek, çarşıya alışverişe gitmek ya da at sürmek gibi kişisel menfaate dayanan bir şey değil de başka bir adama hizmet etmek, onu okşamak gibi bir şeydi. Alyoşa, işte bu adamın ta kendisiydi. Bunu aşçı Ustinye'den öğrenmişti. Zavallı Ustinyecik öksüz ve çok gençti. O da aynı Alyoşa gibi çok çalışkandı. Alyoşa'ya acımaya başlamıştı. Alyoşa da ilk defa Ustinye'ye hizmet değil, kendisinin lazım olduğunu anladı. Annesi ona acıdığı zaman bunu tam olarak an-layamıyordu. Bunun böyle olması gerektiğini sanıyordu. Bu, aynen insanın kendini düşünmesi, acıma-

87

sı gibi bir şeydi. Bu yakın ilginin başka bir sebebi olduğunu anlıyordu. Çünkü Ustinye bir yabancıydı, buna rağmen ona acıyor, çömlekte yağlı lapa ayırıyor, yemek yerken ellerini çenesine dayayarak onun yemek yemesini izliyordu. Alyoşa da ona bakıyor, Ustinye yüzüne bakıp gülerken o da gülüyordu.

Bu, Alyoşa için öylesine yeni ve tuhaf bir duyguydu ki başlarda onu korkuttu. Bu duyguların çalışma temposuna engel olacağını anladı.

Fakat yine de Ustinye'nin yamadığı pantolonları giyerken memnun oluyor, gülümseyerek başını sallıyordu. İş yaparken ya da yolda yürürken sık sık Ustinye'yi düşünüyor "Ah Ustinye" diye iç çekiyordu.

Ustinye ve Alyoşa her şeyde birbirlerinin yardımına koşuyorlardı. Ustinye, bütün hayatını, başından geçenleri ona anlatmıştı. Öksüz kalışını, teyzesinin onu alıp şehre hizmetçi olarak verişini, tüccarın oğlunun aptalca tekliflerini ve ona haddini bildirmesini uzun uzun anlatmıştı. O, konuşmayı çok seviyordu, Alyoşa da dinlemeyi... Alyoşa, şehirlerde birbiriyle evlenen uşak ve aşçı kadınları çok duymuştu. Bir keresinde Ustinye ona: "Seni ne zaman evlendirecekler?" diye sormuştu. Alyoşa da bilmediğini fakat köyden evlenmeye niyeti olmadığını söylemişti.

Ustinye:

- Düşündüğün biri var mı yoksa? diye sordu.
- Bana kalsa seninle evlenirdim, varır mıydın?
- Seni gidi çömlek seni; bunu nasıl da kolaylıkla söyleyebiliyorsun, diyerek kevgirle sırtına vurdu.

88

Neden varmayayım?

Paskalya bayramında babası maaşını almak için şehre gelmişti. Tüccarın karısı, Alyoşa'nın Ustinye ile evlenmek istediğini duymuş ve buna çok canı sıkılmıştı. Kocasına: "Hamile kalırsa, çocuğuyla ne işe yarar ki?" deyip duruyordu.

Alyoşa'nın babası tüccardan para alırken:

- Nasıl, oğlumdan bir şikayetiniz var mı? diye sordu. Size söylemişim, hiçbir şeye itiraz etmez, her işe koşar, iyi huyludur.
- İyi olmasına iyi de aptalca şeyler düşünmeye başladı. Bizim aşçı kızla evlenecekmiş. Ben evli adamı çalıştıramam, çünkü işime uygun değil.
- Bak sen şu budalaya! Siz üzülmeyin. Ben onunla konuşup bu fikrinden caydırırım.

Mutfağa giderek masaya oturdu. Alyoşa'yı beklemeye başladı. Alyoşa ise sağda solda iş peşinde koşuyordu, nihayet nefes nefese geldi.

Babası:

- Ben de seni akli başında bir adam sanmıştım. Fakat senin kafanda neler var? dedi.
- Benim kafamda bir şey yok.
- Nasıl yok? Evlenmek istiyormuşsun. Zamanı gelince ben seni evlendireceğim. Fakat şehir sürtük-

89

leriyle değil, sana yakışan biriyle evlendireceğim.

Babası pek çok nasihat etti. Alyoşa durdu, derin derin nefes alarak babasını dinledi. Babası sözlerini bitirince gülümseyerek:

- Peki, dediğiniz gibi olsun, dedi.
- Hah, şöyle!

Babası gidip Ustinye'yle başbaşa kalınca (Ustinye zaten bütün konuşulanları kapının arkasından dinlemişti) dedi ki:

- Bizim iş olmayacak galiba. Babamı duydun değil mi? Kızdı, evlenmemize karşı çıktı.

Ustinye, acı içinde gözyaşlarını beyaz önlüğüyle silerek sessizce ağlıyordu.

Alyoşa dilini şaplattı:

- Fakat onu dinlememek olmaz ki! Mecburen vazgeçeceğiz.

Akşam üstü tüccarın karısı panjurları kapatmak için çağırdığında:

- Nasıl, babanın nasihatlerini dinledin mi? Bu-dalalıkları sıkardınjtmjkafandan, diye sordu.

- Evet, çıkardım diyerek güldü, sonra da oracıkta acı acı gözyaşlarına boğuldu.

Alyoşa, bir daha Ustinye'ye evlilikten söz etmemiş, eskisi gibi yaşamaya devam etmişti.

90

Oruç zamanı gelince vekilharç, Alyoşa'yı damdaki karları temizlemesi için göndermişti. O da çıkıp bütün karları temizlemişti. Fakat donmuş karları koparmaya çalışırken, ayağı kaydı ve elindeki küre-ğiyle birlikte damdan aşağı yuvarlandı.

Talihsiz delikanlı karların üstüne değil de demir kapının saçağının

üstüne düşmüştü. Bunu gören Ustinye ve ev sahibinin kızı hemen yanma koşmuş, acıyarak sormuşlardı:

- Alyoşa, bir yerin incindi mi?

- Düşüm sadece, zararı yok.

Kalkmaya çalıştı. Ama kalkacak gücü bulamadı kendinde. Gülümsedi. Kaldırıp kapıcının odasına götürdüler. Hastabakıcı geldi, muayene etti, neresinin en çok ağrıdığını sordu.

- Her yerim ağrıyor. Fakat zararı yok, geçer... Beyefendi kızarıyor diye korkuyorum. Babamı haberdar ederseniz iyi olur.

Alyoşa iki gün iki gece yattı. Üçüncü gün papaza gönderdiler.

Ustinye acı içinde:

- Ne o Alyoşa, yoksa ölecek misin? diye sordu.

- Sonsuza kadar yaşayacak değiliz ya Ustinye. Günün birinde hepimiz öleceğiz.

Alyoşa her zaman olduğu gibi çabuk ve kısa konuştu:

- Beni düşündüğün için sağol Ustinyeciğim se-

91

ninle evlenmemize izin vermediklerine seviniyorum şimdi. Ya evlenseydik senin halin ne olurdu. Bak, şimdi böyle ne kadar iyi, ne kadar isabetli oldu.

Papazla birlikte sadece elleriyle ve kalbiyle dua ediyordu. İçinden ise şunlar geçiyordu: "Eğer söz dinler, kimseyi üzmezsen hem bu dünyada hem de öbür dünyada senin için hayırlı olur."

Çok az konuşuyordu. Devamlı su içmek istiyor, bir şeye şaşırıp duruyordu.

Şaştı, şaştı. Şöyle bir gerildi ve öldü.

92

ILYAS

Ufa kentinde yaşayan, İlyas adlı bir Başkır vardı. Babası onu evlendirdikten bir sene sonra öldü. Üstelik fazla bir miras da bırakmamıştı. İlyas'ın o zamanlar yedi kısrak, iki inek ve yirmi de koyunu vardı. Fakat çok becerikli birisiydi. Çok geçmeden servetini artırmaya başladı. Bütün gün karısıyla beraber çalışırdı. Herkesten önce kalkar herkesten geç yatardı. Gün geçtikçe zenginleşiyordu. Aradan otuz beş yıl geçtiğinde büyük bir servetin sahibi olmuştu. İlyas'm ikiyüz at, yüzellibeş boynuzlu hayvan, binikiyüz de koyuna ulaşan mal varlığı göz kamaştırıcıydı. Çobanlar sürülerini otlatır; kısrak ve ineklerini sağan hizmetçi kadınlar kımız, yağ ve peynir yaparlardı. Ev bolluk içindeydi. Herkes İlyas'a imrenir ve: "Şanslı adammış, her şeyi var, ölüm bile vız

93

gelir ona" derdi. İlyas, pek çok tanınmış insanla tanışır, sürekli uzaklardan misafir kabul ederdi. Herkesi kabul eder beraber yiyip içmeyi çok severdi. Kımız, çay, şerbet ve koyun eti hemen her misafir gelişinde hazır edilirdi. Hatta gelen misafirler çok olursa kısrak kesilir, daha büyük bir şölen hazırlanırdı.

İki oğlu ve bir kızı olan İlyas önce çocuklarını evlendirdi. Fakir zamanında onunla beraber çalışan, zorlukları göğüsleyen oğulları zenginleşince kendilerini iyiden iyiye eğlenceye kaptırdılar. Hatta birisi kötü bir şekilde içkiye kapıldı. Büyük oğlu bir kavgada öldürüldü. Küçükünün ise çok kötü bir karısı vardı. Bu yüzden babasının sözünü dinlemez oldu, İlyas da ona ayrı bir ev açmak zorunda kaldı.

Oğluna ayrı ev açmasıyla İlyas'm serveti biraz , azaldı. Kısa bir süre sonra koyunları hastalığa tutuldu ve çoğu öldü. Ardından kurak bir yıl geldi ve ot-v lar yetişemediği için kıtlık oldu. Kış gelince pek çok hayvanı daha öldü. Bütün bunlar yetmiyormuş gibi bir de Kırgızlar ekinlerinin büyük bir kısmını çalıp götürdüler. Böylece İlyas'ın serveti iyice azaldı. İşleri günden güne kötüleşiyordu. Bundan dolayı çökmüş ve eski dinçliğini de kaybetmişti. O ihtiyar haliyle kürklerini, halılarını, eyerlerini, arabalarını, bütün hayvanlarını, yani nesi var nesi yoksa her şeyini satmak zorunda kaldı. Beş parasız kalmıştı. Gelişmeler öylesine hızlı olmuştu ki o bile farkında olmadı. İhtiyar olmalarına rağmen karısıyla beraber

hizmetçilik yapmaktan başka çare bulamadılar. İlyas'ın şimdiki serveti sadece üstündeki elbiseleri ve karısı Şam Şemagi'den ibaretti. Evini ayırdığı oğlu

94

uzak bir memlekete gitmiş, kızı ise ölmüştü. Onlara yardım edecek kimse kalmamıştı.

Komşuları Muhammed Şah onlara merhamet etti. Bu adam, orta halli, namusuyla yaşayan birisiydi. İlyas'm eski misafirperverliğini de düşünerek ona yardım elini uzattı: "İlyas, karınla beraber gel bizde kal. Yazları bahçede çalışır, kışınsa hayvanlara bakarsın. Şanı Şemagi de kısrakları saçar, kımız yapar. Bütün ihtiyaçlarınızı karşılarım" dedi. İlyas komşusuna teşekkür etti. Karısıyla beraber Muhammed Şah'm evinde hizmetçiliğe başladılar. Önceleri zor geldiyse de zamanla alıştılar.

Ev sahibi onları yanma almakla iyi bir tercih yapmıştı. Çünkü bu, gün görmüş, varlığı da yokluğu da tanıyan insanlar nasıl çalışıldığını iyi biliyorlardı. Tembellik etmiyor, var güçleriyle çalışıyorlardı. Muhammed Şah ise bu insanların geçmişlerini düşünüp, düştükleri hale baktıkça üzülyordu.

Bir gün Muhammed Şah'a uzak bir yerden akrabaları gelip misafir oldular. Köyün hocası da geldi. Muhammed Şah, İlyas'a bir koyun kesmesini söyledi. İlyas da koyunu kesti, pişirdi ve misafirlere ikram etti. Yenilip içildikten sonra kımız sohbeti başladı. Herkes rahat yerlerinde keyifle sohbet ederken, işlerini bitiren İlyas kapının önünden geçti. Muhammed Şah onu görünce misafirlerden birine:

- Şu geçen ihtiyarı gördünüz mü? Misafir:
- Gördüm, fakat burada önemli olan nedir ki?

95

- Bakın, bu adam buranın en zengin insanıydı. Adı İlyas'tır, belki duymuşsunuzdur.

- Aaa, duymaz olur muyum hiç? Kendisini görmedim ama şöhreti çok uzaklara kadar yayılmıştı, dedi birisi.

- Şimdi hiçbir şeyi kalmadı. Benim evimde hizmet ediyor. Karısı da bizim kısrakları saçıyor.

Misafir hayretler içinde kalmıştı:

- Ya, demek ki saadet işte böyle bir şeymiş. Dönmedolap gibi kimini yukarıya çıkarır kimini aşağıya indirir. Bu ihtiyar çok acı çekiyor olmalı.

- Bilmiyorum. Gördüğüm kadarıyla rahatça, sessizce oturup işini yapıyor.

Misafir sordu:

- Acaba onunla konuşabilir miyiz, bize biraz hayatından bahsetse.

Ev sahibi "elbette" diyerek çadırın arkasına doğru seslendi:

- Babay! (1) Karını da alıp buraya gel. Bizimle birlikte kımız iç.

İlyas karısıyla beraber çadıra girdi. Ev sahibini ve misafiri selamladı. Sonra bir dua okudu ve kapının yanma diz çöküp oturdu.

Karısı da perdenin arkasına geçip ev sahibi hanımın yanına oturdu.

İl-yas'a bir tas kımız verdiler. İlyas, tekrar ev sahibi ve misafirleri selamladı. Biraz kımız içtikten sonra tası

(1) Başkırca'da büyük baba demektir.

96

yere bıraktı.

Misafir söze başladı:

- Evet dede, bize bakıp eski hayatını hatırlıyor musun? Canın sıkılıyor mu. Önceleri çok mesuttun, şimdi ise sıkıntı içindesin.

İlyas gülümseyerek cevap verdi:

- Sana mutluluğun, sıkıntının ne olduğunu anlatsam şaşar kalırsın.

İstersen kanma sor da ondan dinle. O kadındır, kalbiyle dili aynı şeyleri söyler. Bu mesele hakkındaki her şeyi anlatsın.

Misafir bu sefer perdeye döndü:

- Nine, eski saadet ve şimdiki sıkıntı hakkında ne dersin?

Şam Şemagi perdenin arkasından cevap verdi:

- Şunu söyleyeyim: Kocamla elli yıl yaşadık, saadeti aradık,

bulamadık. İki yıldır hiçbir şeyimiz kalmadı, hizmetçi olarak

yaşıyoruz. Meğer gerçek saadet buymuş, artık başka bir saadet istemiyoruz.

Misafirler hayret etti. Ev sahibi bile şaşkınlık içindeydi; kalktı ve ihtiyar kadını görmek için perdeyi çekti. İhtiyar kadının elleri göğsündeydi, gülümseyerek kocasına baktı. Kocasını da ona gülümsedi. Bir daha tekrarladı:

- Gerçeği söylüyorum, şaka değil bunlar. Elli yıl saadeti aradık, zengin bile olduk ama onu bulamadık. Şimdiyse hiçbir şeyimiz kalmadı, hizmetçilik yapıyoruz. Fakat öyle bir saadeti yakaladık ki başka
97

bir saadet istemiyoruz.

- O halde söyleyin bakalım, şimdiki bu saadetiniz nasıl bir saadettir?

- Nasıl mı? İşte şöyle bir saadet: Biz zenginken kocamla bir saat bile rahat yüzü görmüyorduk. Ne konuşabiliyor, ne öbür dünyayı düşünebiliyor, ne de ibadet edebiliyorduk. İşten başka bir şey düşünemi-yorduk. Misafir gelir, onu ağırlamak için bin bir çeşit sıkıntıya girerdik. Bizi ayıplamasınlar diye ne yapacağımızı, nasıl ağırlayacağımızı şaşırırdık. Misafir gidince bu defa hizmetçilerin derdi başlardı. Onlar az çalışıp çok yemek isterler, bizse malımız azalmasın isterdik. Böylece günaha girerdik. Öbür yandan tayları, danaları kurt kapmasın, ekinlere hırsız girmesin diye uğraşır dururduk. Yatardık uyku tutmazdı, koyunların kuzuları ezmelerinden korkardık. Çıkar geceleyin dolaşırsın, biraz rahatlar gibi olursun. Fakat bu sefer de kış için yem derdine düşersin. Sanki bunlar yetmiyormuş gibi bir de kocamla aramızda geçimsizlik çıkmıştı. O şöyle olsun der, ben böyle... Al sana bir günah daha. Böyle bomboş işlerle ömrümüzü geçirdik. Günah-târrgünah-~~^ sürüklendik, saadete hasret yaşadık. ~~~~~J

- Peki ya şimdi?

- Şimdi, kocamla kalkarız güzel güzel konuşuruz. Münakaşa edip birbirimizi üzecek bir şeyimiz yok. Tek işimiz ev sahibine hizmet etmek. Elimizden geldiğince ev sahibimizin işini görürüz, onun malı daha da çoğalsın diye uğraşırız. İşten dönünce yemeği hâzır buluruz. Sürekli yemek var, kıımız var. So-

98

Çuk günler için her türlü giysi var. Kocamla sohbet etmek için, öbür dünyayı düşünmek için, Allah'a ibadet etmek için bol bol vaktimiz var. Saadeti elli yıl aradık ama sonunda bulduk.

Misafirler güldüler.

İlyas söze girdi:

- Gülmeyin kardeşlerim^ bunlar boş söz değil, şaka değil^JnsanJıayatıdıribu. Eskiden ben de karım da aptalmışız meğer. Servetimizi kaybettik diye ağlıyorduk. Şimdi Allah bize gerçek saadeti gösterdi. Bunları size eğlenin diye değil sizin iyiliğiniz için anlatıyoruz.

Hoca söze karıştı:

- Bu söz hak sözüdür. İlyas hakikati söylüyor. Bunun Kur'ân'da da yeri var.

Misafirler birden gülmeyi bıraktılar, düşünceye daldılar.

99

MiNiK Afacanlar Büyüklerden

Akıllı Çikti

"Doğrusu size derim: Siz dönmez ve küçük çocuklar gibi olmazsanız göklerin melekûtuna asla girmeyeceksiniz."

Bu yıl Paskalya erken gelmişti. İnsanlar kızakları henüz yeni bırakmıştı. Çatılarda ve evlerin bahçelerinde karların bir kısmı hâlâ erimemişti. Eriyen karların suları da köyün sokaklarında birikintiler halindeydi. Karşılıklı iki avlunun bulunduğu bir sokakta da biraz büyükçe bir su birikintisi meydana gelmişti. Karşılıklı avlulardan çıkan iki minik kız oynamak için oraya geldi. Kızlardan birisi diğerin-

(1) İncil, Matta, XVIII, 3.

100

den daha büyüktü. Her ikisine de anneleri yeni sa-rafanlar (1) giydirmişlerdi. Küçük olanın sarafanı mavi, büyüğününki ise sarı ve daha süslüydü. İkisinin de başlannda kırmızı başörtüleri vardı. Önce kilisedeki bayram törenine katıldılar. Törenden hemen sonra su birikintisinin yanına geldiler. Önce birbirlerine elbiselerini gösterdiler, sonra da bir güzel oynamaya başladılar. Fakat ikisi de suya girmek istiyordu. Küçük kız dayanamayıp ayakkabılarıyla suya girecekti ki büyüğü hemen atıldı: "Dur girme, annen kızabilir. Ayakkabılarımızı çıkartıp ikimiz birden girelim" dedi. Ayakkabılarını çıkarıp suya girdiler. Karşılıklı birbirlerine doğru yürümeye başladılar. Küçük olanı neredeyse dizlerine kadar suya girmişti: "Akulişka, burası derin galiba, korkuyorum" diye bağırmağa başladı. Diğeri: "Korkma, daha fazla derinleşmez. Bana doğru yaklaş" diyerek onu yatıştırmaya çalıştı. Birbirlerine doğru yaklaşmaya başladılar. Akulka: "Dikkatli olmalısın. Üzerime su sıçratma, yavaş yürü" diye bağırdı. Daha sözünü yeni bitirmişti ki küçük birden heyecanlandı. Ayaklarını suya öyle bir vurdu ki Akulka'nın sarafanı baştan aşağı ıslandı. Sarafanı kirlenmiş, kızcağızın yüzü pis sularla boyanmıştı. Sinirlenip küçük kıza sövmeye başladı ve dövmek için üzerine yürüdü. Kötü bir şey yaptığını anlayan ufaklık hemen sudan çıkıp evine koşmaya başladı. Bu sırada Akulka'nın annesi oradan geçiyordu. Kızının üstünü başını görünce: "Nerde kirllettin elbiseni edepsiz" diye bağırdı.

"Küçük kız bilerek üstüme su sıçrattı." diyerek

(1) Rusya'da kadınların giydiği bir çeşit kolsuz, uzun elbise.

101

Akulka kendini savunmaya çalıştı. Akulka'nın annesini bunun üzerine küçük kızını tutup ensesine bir tokat yapıştırdı. Hemen küçük kızın annesi de sokağa fırladı. Komşusuna: "Niçin kızımı dövüyorsun?" diye bağırmağa başladı. Komşusu da ona karşılık verince başladılar ağız dalaşına. Yükselen sesleri duyan erkekler de dışarıya fırladılar. Sokakta tam bir curcuna başladı. Herkes bir şeyler söylüyor kimse kimseyi dinlemiyordu. Bağırıyorlar çağırıyorlar, biri diğerini itti. Neredeyse büyük bir kavga başlayacaktı. Bu esnada Akulka'nın ninesi geldi: "Sizler ne yapıyorsunuz? Bugün bayram, gülüp eğleneceğinize birbirinizi kırıyorsunuz. Bu yaptığınız günahdır" diyerek erkekleri yatıştırmaya çalıştı. Kimsenin kadıncağızını dinlemeye niyeti yoktu. Az daha onu bile yere yuvarlayacaklardı. Bu arada Akulka ve küçük kız tekrar barışmışlardı. Böyle olmasa zaten ihtiyar kadın erkekleri zor ayırırdı birbirinden.

Akulka sarafanındaki lekeyi temizledi, tekrar su birikintisine daldı. Yerden bir taş alıp suyu sokağa akıtmak için birikintinin kenarındaki toprağı kazmaya başladı. Küçük de ona yardım ediyordu. Eline aldığı yonga ile küçük bir hendek açtı. Köylüler yumruklaşmaya başlamışlardı ki küçük kızların açtığı hendekten ihtiyar ninenin durduğu yere doğru su akmaya başladı. Minik afacanlar kendi yaptıkları bu sevimli derenin etrafında koşuşmaya başladılar. Akulka: "Haydi tut Malaşa, tut!" diye bağırdı. Küçüğü de bir şeyler söyleyecekti ama gülmekten ko-nuşamıyordu ki!

Kızlar koşup eğleniyor, odun parçacıklarınının

102

sudaki yüzüşüne bakarak gülüyorlardı. Böyle oynayarak köylülerin yanına kadar geldiler. İhtiyar nine çocukları görür görmez, kavga eden büyüklere: "Koskoca adamlarsınız, Allah'tan korkun. Şu kızlar için mi kavga ediyorsunuz! Bakın onlar her şeyi unutmuşlar bile, güle oynaya koşuyorlar. Sizden çok daha akıllı çıktılar." dedi.

Köylülerin yüzleri kızarmıştı. Önce kızlara baktılar. Sonra kendi hallerine bakıp gülmeye başladılar. Evlerine dönerken bütün köylülerin yüzünden gülcükler saçılıyordu.

103